

סיינטולוגיה

ניתוח והשוואת

השיטה

הדתית ועקרונותיה

בריאן ר. ווילסון, ד"ר לפילוסופיה

עמית אמריטוס
אוניברסיטת אוקספורד
אנגליה

1. כוחות, ישויות ומטרות על-טבעיות;

2. כוח או כוחות עליונים ובלתי-נראים;

3. מטרתו העליונה של האדם;

4. דברים מקודשים (דברים מופרדים ואסורים);

5. פריטים של עבודה רוחנית;

6. גורם השולט בגורלו של האדם;

7. בסיס הקיום;

1. מגוון הדתות הגדרתה של דת

1. א) מרכיבי הגדרת הדת

אין הגדרה מוחלטת של דת המקובלת על כל חוקרי הדת (אולם בין ההגדרות הרבות שנוסחו ישנם מספר מרכיבים שחוזרים על עצמם) מרכיבים אלו מופיעים במספר שילובים הכוללים:

א) אמונות, מנהגים, קשרים ומוסדות הקשורים במרכיבים הבאים:

8. מקור החכמה והידע
הטרנסצדנטלי;

(ב) מעשים שעיקרם ציות, כבוד או
סגידה;

(ג) האופי הקולקטיבי או הקבוצתי של
החיים הדתיים.

למרות שלעתים רחוקות בלבד מופיעים
הגורמים בהגדרות הדת מצוין לפעמים,
"מפגש התנסות עם הרוחני". התוצאות
והמטרות של הדת מצוינים להלן:

(א) קיומה של קהילה מוסרית;

(ב) הענקת זהות לקבוצה או לפרט;

(ג) מסגרת התמצאות;

(ד) עולם משמעויות שנבנה על-ידי
בני-אדם;

(ה) חיזוק והרגעה בנוגע לאפשרויות עזרה
וישועה.

דת היא תמיד מערכת נורמטיבית מכיוון
שכל דת שונה מחברותיה, החוקרים
המודרניים בתחום הסוציולוגיה של הדת
מבקשים לדון בנורמטיבי מבלי שהם עצמם
יהיו מחויבים לו.

המגוון הדתי וריבוי האמונות, הטקסים
והארגונים גורם לכך שכל הגדרת דת מנסה
לענות לדרישה המחייבת להתייחס לכל
התופעות הדת הידועות.

1. (ב) השימוש המקורי במושג הדת

המושג "דת" זוהה בעבר לעתים קרובות עם
מערכת מסוימת של אמונות ומנהגים

בחברה המערבית. מלבד הנוצרים, היהודים
והמוסלמים, היתה דעה שלשאר העמים אין
דת במובן האמיתי. הם היו "כופרים" או
"עובדי אלילים". התיאולוגים שהשתמשו
במילה "דת" נטו להתכוון לנצרות, ובאנגליה
משמעותה של המילה דת היתה ה"נצרות"
כפי שהתגלמה על-ידי הכנסייה האנגלית.
השימוש המוגבל הזה הלך ונעלם ככל
שהתרחב הידע על מערכות האמונה של
המזרח-הרחוק, וככל שמחקר הדת התרחב
מעבר לגבולות הנורמאטיבים והתיאוריים
של התיאולוגיה הנוצרית המסורתית,
נעשתה הדת נושא הלימוד של דיסיפלינות
אקדמיות – במיוחד במדעי החברה – אשר
מטפלות בנושא בצורה אובייקטיבית
וניטראלית ובלי כל השלכה של דבקות בדת
מסוימת שהיא, או ללא העדפה של דת
כלשהי על-פני דת אחרת.

1. (ג) דעה קדומה כתוצאה של תרבות והגדרת הדת

התפתחות הניטרליות המעמיקה והכוללת
במחקר הדת הושגה באיטיות. במספר
מחקרים עכשוויים בדת השוואתית ישנה
עדיין נטייה תרבותית ברורה להסתמכות
על שמועות. גם במדעי החברה, המחויבים
מפורשות למחקר נקי וחסר-ערכים
מוקדמים. קיימות מספר דעות-קדומות
המופיעות במחקרים שנעשו בין שתי
מלחמות העולם. במיוחד, היתה הנחת
יסוד מובנת מאליה שבהתפתחות הדת
היתה אבולוציה מקבילה לאבולוציה
הביולוגית, ושדתם של העמים המתקדמים
היתה בהכרח "גבוהה" יותר מדתם
של עמים אחרים. חוקרים מסוימים,
(סר ג'יימס פרייזר הוא דוגמא בולטת),
האמינו שדת היא שלב התפתחותי בדרך
ממעשי-כישוף למדע.

1. (ד) שימוש עכשווי

כיום הולך וגדל מספר התיאולוגים
וחוקרי מדעי החברה, שמשמשים במושג
הדת כביטוי ניטרלי שאינו נושא עוד
הנחות-יסוד משוחדות לגבי אמיתותה
הרבה יותר של דת אחת על-פני דת
אחרת. כיום אין עוד תוקף להנחת-היסוד
שהאמונה באל אחד היא בהכרח רמה
גבוהה יותר של דת מאשר אמונה במספר
אלים או חוסר אמונה באלים כלל. מוסכם
שדת יכולה להאמין באל אנטרופומורפי,
בצורות אלוהות אחרות, ישות עליונה,
בריבוי רוחות ואבות קדמונים, בעקרון או
חוק אוניברסלי או בביטוי אחר כלשהו של
האמונה במוחלט. מספר תיאולוגים
נוצריים כבולטמאן, טיליץ', ואן בורן
ורובינסון זנחו את התיאור המסורתי של
האלוהות, והעדיפו להתייחס ל"בסיס
ההוויה" או "העניין המוחלט".

1. (ה) הרחבת המושג

כשהגיעו אנתרופולוגים לידי הכרה שלא
קיים מקרה ברור של חברה אשר לא היתה
בה צורה כלשהי של אמונה בעל-טבעי וללא
מוסדות שתמכו באמונה כזו, הם הסיקו
שלא קיימת חברה ללא דת במובן הרחב
ביותר של המלה. ככזה, ייצג המושג "דת"
תופעה שהיה בה דמיון משפחתי, לא
בהכרח זהות משותפת, והדת חדלה להיות
מוגדרת במונחים ספציפיים למסורת
מסוימת כלשהי. הפריטים הקונקרטיים
שהתייחסו לנצרות, ואשר הונחו בעבר
כמהותיים להגדרת הדת, נראו עתה
כדוגמאות גרידא של מה שהגדרה כזו
עשויה לכלול. פירוט מרכיבים קונקרטיים
אלו הפך משני לניסוחים מופשטים יותר

שכללו את מגוון סוגי האמונה, העיסוק
הדתי והמוסדות הדתיים אשר למרות שהיו
רחוקים מלהיות זהים זה לזה, ניתן היה
לראותם כמקבילים פונקציונאליים. נראה
שבכל חברה היו אמונות שלמרות
השוני ביניהן, הן התעלו מעבר למציאות
האמפירית, והיו בעלות תחומי עיסוק
דתיים שנועדו לקשר, או להביא להרמוניה,
בין האדם לבין העל טבעי. ברוב החברות,
היו אנשים שלקחו על עצמם תפקידים
מיוחדים הקשורים לאותה מטרה. כל
המרכיבים האלה הוכרו יחדיו כמרכיבי
הדת.

1. (ו) ריבוי דתי בחברות פשוטות

בחברות שבטיות קטנות יחסית יש
לעתים טקסים ומיתוסים בעלי מורכבות
רבה אשר בדרך-כלל אינם מהווים מערכת
אחת עקבית, מושלמת ובהירה. דתות
עוברות שינויים, וצמיחה מתרחשת הן
במיתוס והן בטקס בעת שחברה מתנסה
בקשר עם חברות שכנות או כובשות.
אמונות וטקסים שונים עשויים להתקשר
עם מצבים שונים (לדוגמא, הורדת הגשם,
הבטחת פוריות האדמה, החי והאדם;
הבטחת הגנה; חיזוק בריתות; בטקסי
מעבר גיל או מעמד, וכו'). כל הפעילויות
מסוג זה פנו אל גורמים על-טבעיים (תהא
הגדרתם אשר תהא), והם הוכרו על-ידי
החוקרים כדתות.

1. (ז) מגוון דתי בחברות מתקדמות

התקנונים של האמונה והעשייה הדתית
בחברות מתקדמות יותר מבחינה טכנולוגית,
הם בדרך-כלל מפורטים יותר ומראים
עקביות ויציבות פנימית גדולה יותר, אך

אפילו במערכות מתקדמות, קיים מגוון של מרכיבים. אין מערכת תיאולוגית או מערכת שיטתית של אמונות בעל-טבעי שהיא עקבית לגמרי. ישנם תמיד משקעים בלתי מוסברים. ישנם גם משקעים של מגמות דת עתיקות יותר כגון מרכיבי דת עממית שנשארו בקרב האוכלוסייה הכללית. בכתבי-הקודש של כל הדתות הגדולות ישנן סתירות פנימיות וחוסר-עקביות. מסיבה זו ומסיבות אחרות, ישנם הבדלים בין מומחי הדת המאמצים לעתים מערכות פרשנות ועקרונות פרשנות שונים אלו מאלו, המזינים מסורות שונות אפילו בתוך מה שמוכר כאורתודוקסיה בצורה הרחבה.

1. ח) התפתחות הריבוי הדתי

בחברות מתקדמות, יש לראות סטייה מודעת ומכוונת מהאורתודוקסיה כתופעה טבעית. נוצרים, יהודים ומוסלמים חלוקים בינם לבין עצמם, לא רק בתוך האורתודוקסיה, אלא גם עם קבוצות פורשות הדוחות כל צורה של אורתודוקסיה ואשר מאמצות תבנית שונה של עשייה דתית (או דוחות את הדת מלכתחילה). מחלוקות עולות בצורה ברורה יותר במקום בו שלטת בלעדית דתית: כלומר, במקומות בהם הפרט הדבק בדת אחת נדרש לבטל כל קשר עם דתות אחרות – תבנית התחייבות הנדרשת בתקיפות במסורת היהודית, הנוצרית והמוסלמית. מכיוון שממשלות הפסיקו לכפות צורות מסוימות של דת, נוצרה סובלנות כלפי ארגוני דת פורשים אשר זכו גם לזכויות דת כלליות בארצות אירופה, וכן זכו במקרים רבים ליהנות מחירות הדת הכללית שאומצה בחוקת ארה"ב. המצב הקיים כיום שבו מספר רב

1. ט) גישות נורמטיביות ונייטרליות לדת

בדרך-כלל יש ציפייה שמספר סיפורים (מיתוסים) או הצהרות שיש לדת לגבי העל-טבעי יעוררו אמונה, דת מצווה על ביצוע טקסים. דת מקיימת מוסדות (במובן הרחב ביותר של קשרים ממוסדים, הן ברמה האישית הבסיסית או כמערכת התנהגות, תהליכים, וניהול רכוש מורכבת). דת מצווה לעתים על התנהגות מוסרית, למרות שההקפדה הקשורה בשמירת מצוות כאלה והתגמול או העונש על המקיימים אותן או מפריס אותן משתנים במידה רבה בין מקרה למקרה. ניתן לומר לכל הפחות שדת מגדירה התחייבות ומבטיחה תגמול על קיומה בצורת חסדים ממקור על-טבעי. דת היא מערכת נורמטיבית. מורי דת ("תיאולוגים" בנצרות – אך המושג אינו מתאים למספר דתות אחרות) מתחייבים בהכרח לנורמות אלה ומצווים עליהן. בניגוד לכך רואים חוקרי מדעי החברה את הערכים להם מטיפה הדת, כעובדות גרידא, ללא תמיכה או הכחשה באחריות או בערך שלהם. עמדה זו דומה לניסוחי החוק המכריזים שהחוק אינו מפלה בין דתות. משום שדת היא מערכת נורמטיבית, ומבחינה אינטלקטואלית היתה בעיקר תחום עיסוקם של תיאולוגים, ישנה בכל החברות המתקדמות, מורשת של שפה דתית עשירה אשר נושאת בחובה חותמת נורמטיבית של התחייבות דתית. חיוני ביותר במסגרת מאמרנו להימנע מהעדפות ערכיות הנובעות מהשימוש בשפה, ולהשתמש במונחים נייטרליים של מדעי החברה, תוך

ניסיון לשמור על רגישות הולמת לאותם אנשים העוסקים בפעילות הדתית. הדתיות.

1. י) מערכת מונחים 'שאלה'

הגדרות ותיאורים מוקדמים של מהות הדת נעשו, לעתים, באמצעות מונחים שהושאלו מהמסורות הדתיות של החוקרים שניסחו אותם. מוסכם עתה שהשימוש במונחים מסוימים לגבי דת אחת מעוות את תיאוריהם של דתות אחרות, ולעתים אף מביא לדיון הנחות מוקדמות כוזבות. מושגים שהתפתחו במסגרת מסורת תרבותית ודתית אחת מציגים בצורה לא נכונה מרכיבים זהים בתפקידם אך שונים בצורתם בדת האחרת. מקרים של שימוש בלתי מתאים מסוג זה כוללים התייחסות ל"כנסיה הבודהיסטית" או "הכמורה המוסלמית" או

בהתייחסות ל"השילוש הנוצרי", "האלים הנוצרים". למרות שפעולות ציות לדת, התבוננות והקדשה מאפיינים את כל הדתות המתקדמות, לא תמיד הכירו בהם החוקרים כעבודה דתית, מפני שבשימוש המערבי היה המונח טעון בתפישות נוצריות מוקדמות בקשר לגישות ופעולות נאותות. לדוגמא, המקביל התפקודי לעבודת האל הנוצרית בטיפוח כושרם של המאמינים, אכן מתרחש בבודהיזם, אולם צורתו שונה ותיאורו ניתן במונחים אחרים. אם נותנים מעמד שווה לכל הדתות, יש צורך לאמץ מונחים מופשטים

1. יא) החסרון הטבוע בניתוח מופשט או אובייקטיבי

השימוש בשפה מופשטת, שניתן לראותו כ"קליני" מבחינת היותו בלתי נגוע על-ידי מסורות מסוימות של דת אחת כלשהיא, נכשל בהכרח בתפישת כלל התכונות המהותיות של דת מסוימת כלשהי, אולם אם רוצים להעריך את אותה דת, יש להשתמש במונחים אלו. השימוש בשפה אובייקטיבית לא ממצא את הצדדים הקוגניטיביים והרגשיים של האמונה, את הטקס, ואת מערכות הסמלים והמוסדות. הגישה החברתית-מדעית מאפשרת השוואה אובייקטיבית והסבר ובייקטיבי, אך אינה, יכולה ואינה מתיימרת לכך שהיא יכולה, לבטא את כל מהותה של המשמעות הפנימית או המשיכה הרגשית שיש לדת מסוימת עבור מאמיניה.

2. סמני הדת

2. א) המאפיינים העיקריים של דת

בהתאם לדיון לעיל, נוכל לציין, במונחים מופשטים וכלליים, את המאפיינים העיקריים של דת. הנקודות הבאות אינן טוענות להגדרה בעלת כושר יישום אוניברסלי. זו רשימה של

אם
הדתות אמורות
לעלות בקנה
אחד במידה שווה
הרי יש צורך
לאמץ מונחים
מוחלטים על מנת
לכלול בתוכם את
מגוון התופעות
הדתיות.

התכונות והתפקודים הנמצאים בדרך-כלל בדתות והמזוהים כדלקמן:

(א) אמונה בגורמים המתעלים מעבר לתפיסת החושים הרגילה, והעשויים אף לכלול סדר חיים מלא;

(ב) אמונה שגורמים כאלה לא משפיעים רק על עולם הטבע ועל הסדר החברתי, אלא גם פועלים עליהם ישירות ויתכן שאף בראו אותם;

(ג) האמונה שבזמן מסוים בעבר היתה התערבות על-טבעית מפורשת בחיי אנוש;

(ד) האמונה שגורמים על-טבעיים אלה פיקחו על ההיסטוריה האנושית ועל גורלה, כשהם אלה מתוארים בצורה שעברה האנשה, ובדרך-כלל הם מתוארים כבעלי תכלית מוגדרת;

(ה) האמונה שגורלו של האדם בחיים אלה ובחיים הבאים תלוי ביחס עם גורמים טרנסצנדנטליים אלו או בהתאם להם;

(ו) לעתים (אם כי לא תמיד) קיימת האמונה שבעוד שגורמים טרנסצנדנטליים עשויים להכריע באופן שרירותי את גורלו של האדם, יכול האדם, על-ידי התנהגות בדרך מוגדרת מראש, להשפיע על קיומו בחיים אלו או בחייו העתידיים או בשניהם;

(ז) קיימות פעולות מוגדרות מראש עבור פעילויות אינדיבידואליות, קולקטיביות או ייצוגיות – במילים אחרות, טקסים;

(ח) האמונה שתמיד קיימות פעולות פיוס (אף בדתות מתקדמות) שבאמצעותן יכולים פרטים וקבוצות לבקש עזרה מיוחדת מהכוחות העל-טבעיים;

(ט) ביטויים של דבקות, הודאה, כניעה, או ציות מוצעים ובמקרים מסוימים נדרשים מהמאמינים, בדרך-כלל בנוכחות ייצוגים סמליים של הגורם/הגורמים העל-טבעיים של הדת;

(י) שפה, עצמים, מקומות, בניינים ועונות שנה המזוהים באופן מיוחד עם העל-טבעי נעשים מקודשים והופכים לעתים בעצמם נושא מקודש;

(יא) ישנן פעולות שגרתיות של טקס או חשיפה, בטויי דבקות, חגיגות, צומות, תעניות ציבור, עלייה-לרגל ושחזור או הזכרה של אירועים בחייהם הארציים של האלים, הנביאים או המורים הגדולים;

(יב) אירועי פולחן והצגת התורות של הדת, יוצרים תחושת קהילה וקשרי אחווה, עזרה הדדית וזהות הדדית;

(יג) חוקי מוסר נכפים לעתים על המאמינים, למרות שהתחום אליו הם נוגעים משתנה; לעתים הם מבוטאים במונחים חוקיים וטקסיים, ולעתים הם מתוארים בהתאמה לרוח פחות ספציפית ובעלת אתיקה גבוהה יותר;

(יד) רצינות המטרה, ההתחייבות המתמשכת והדבקות במשך כל החיים, הם דרישות נורמטיביות;

(טו) בהתאם למעשיהם, צוברים המאמינים זכות או חובה הקשורים לחשבון מוסרי של שכר ועונש. הקשר המדויק בין פעולה לתוצאה משתנה מתגובה מיידית כתוצאה מסיבה נתונה – לאמונה שניתן לבטא חובה אישית על-ידי דבקות ופעולות טקסיות, על-ידי וידוי ותשובה או על-ידי

התערבות מיוחדת מטעם הגורמים העל-טבעיים;

(ז) יש בדרך-כלל מעמד מיוחד לבעלי-תפקידים דתיים המשמשים כשרתי תשמישי הקדושה, כתבי-הקודש והמקומות הקדושים, וכן אנשים המשמשים כמומחים בתורת הדת, מנהלי טקס ומורים דתיים;

(ז) השכר המשולם למומחים אלה עבור שירותיהם בתרומות, מענקים לשירותים מיוחדים, או במשכורות ממוסדות;

(ח) כשמומחים מקדישים את עצמם לעריכת שיטה לתורת הדת, נטענת הטענה בדרך-כלל שידע דתי נותן פתרונות לכל הבעיות, ומסביר את משמעות ומטרת החיים, כולל לעתים הסברים מכוונים למקורו ופעולתו של היקום הפיסיקלי ושל נפש האדם;

(ט) נטענת לגיטימציה לידע דתי ולמוסדות הדת על-סמך התגלות או מסורת, חידוש מוצג תמיד כשיקום או שחזור;

(כ) טענות לגבי אמת התורה ויעילות הטקסים אינו נושא למבחן ניסיוני, מאחר והמטרות הן טרנסצנדנטליות לחלוטין, והאמונה נדרשת הן לצורך המטרות והן לצורך האמצעים השרירותיים המומלצים להשגתם.

אין לראות את הנקודות לעיל כדרישות בלעדיות ומוחלטות, אלא כאפשרויות; הן מתארות תופעות שניתן למוצאן לעתים בצורה אמפירית. יש לראות בנקודות שפורטו לעיל רשימת פריטים אפשריים.

2. (ב) המאפיינים הבלתי הכרחיים של דת

רשימת הפריטים שלעיל נערכה במונחים כלליים ומופשטים ביותר. אולם דתות של

ממש הן ישויות היסטוריות, ולא מבנים לוגיים. דתות כוללות מגוון רחב של עקרונות ארגון, תקני התנהגות ותבניות אמונה שונות. בנקודות רבות, הכללה אינה פשוטה, ולאחר שמתעלמים מהדעות הקדומות של המסורת הנוצרית, (חלקן אף בלתי-מודעות), נראה בעליל שרבים מהפריטים הקונקרטיים אשר, על-בסיס המודל הנוצרי, נראו קודם כהכרחיים לכל דת, לא נמצאים למעשה במערכות אחרות. ברשימת הפריטים שלעיל נמנעה הנחת יסוד ליישות עליונה, מאחר שבבודהיזם תרודה (ובמסורות רבות של בודהיזם מאהיאנה), וכן לגבי דת היינא והטאואיזם, אין למושג זה תקיפות כלשהי. השלכותיה של עבודה דתית, כפי שצוינה לעיל, בבודהיזם הינן שונות מהשלכותיה על מאמינים נוצרים. רשימת הפריטים שלעיל אף אינה מתייחסת לעיקרי אמונה. הם בעלי חשיבות מיוחדת במסורת הנוצרית, אך אין להם חשיבות כה גדולה בדתות אחרות. אין אזכור של הנשמה, למרות שמושג זה חיוני ביותר בנצרות האורתודוכסית, מפני שתורת הנשמה מוטלת בספק מבחינות רבות ביהדות, ומוכחשת לחלוטין במספר תנועות נוצריות (לדוגמא: האדוונטיסטים של היום השביעי ועדי יהווה – לכל אחת מדתות אלו מיליוני מאמינים ברחבי העולם, וכן על-ידי דלפינים קריסטה ואותם פוריטנים, כולל מילטון, הידועים בשם המוראליסטים). אין התייחסות ישירה לגהינום בכל מובן שהוא שפותח בנצרות, מאחר שמושג זה אינו נמצא ביהדות. יש התייחסות לחיים שלאחר המוות, תקופה אחת או תקופות רבות, על-מנת לכלול את שתי הדעות הנוצריות השונות על גלגול נשמות ותחייתן, והעמדות השונות משהו של גלגול נשמות בבודהיזם והינדואיזם. ככלל, אף לא אחד מפריטים

אלה יכול להיחשב מהותי להגדרת הדת. התשובה לשאלה אם תיארום (האמונה באל, כגון מונותאיזם, פוליתאיזם ופאנתאיזם) הינו מאפיין חיוני של הדת, אינה מוטלת בספק. הן החוקרים והן הציבור ככלל אכן מחשיבים מערכות אמונה שהן בעליל אתאיסטיות כדתות. דוגמאות לדתות כאלה יינתנו בהמשך המאמר.

3. תיאור תמציתי של הסיינטולוגיה

3. א) כנסיית הסיינטולוגיה כדת חדשה

סיינטולוגיה היא אחת ממספר תנועות דת חדשות שאימצו מאפיינים המתאימים מבחינות מסוימות למספר מגמות ברורות ברוב הדתות המערביות. (ראה סעיפים 5. א' עד 5. ד', לעיל). סיינטולוגיה עושה שימוש בשפה עכשווית, מדוברת וללא מונחים מיסטיים, והיא מציגה את התורה שלה כעובדות אובייקטיביות. לתפישת הגאולה של סיינטולוגיה יש מימד קרוב ומימד מוחלט. המשיכה הרחבה שיש לסיינטולוגיה בציבור הארצות המתקדמות במערב הפכה את סיינטולוגיה למוקד התעניינות עבור סוציולוגים וחוקרים אחרים של דת עכשווית.

3. ב) הידע שיש לי על סיינטולוגיה

התחלתי לקרוא ספרות שיצאה לאור על-ידי כנסיית הסיינטולוגיה בשנת 1968 ובשלב מסוים אף בקשתי לבצע עבודת מחקר על התנועה. למרות שהצעה זו לא יצאה לפועל על-ידי, המשכתי לקרוא את ספרות הסיינטולוגיה. ביקרתי במנהלת הכנסייה באחוזת סיינט-היל באיסט גרינסטד,

ויצרתי קשר עם מספר סיינטולוגים. מאז המשכתי להיות בקשר עם התנועה בבריטניה, וביקרתי מספר פעמים באחוזת סיינט-היל ובכנסיית הסיינטולוגיה בלונדון. המשכתי להתעניין מקרוב בהתפתחותה של הדת כאחת ממספר דתות עכשוויות שהן נושא התעניינותי כסוציולוג. מלבד הספרות אשר נושאת אופי זמני יותר, קראתי את הספרים הבאים, כולם פרסומים רשמיים, ורובם מתוך כתביו של ל. רון האברד:

ספר-העזר לפרקלירים

סיינטולוגיה: 80-8

סיינטולוגיה: 8008-8

הצגת האי-מיטר

דיאנטיקה: התזה המקורית

דיאנטיקה: המדע המודרני של בריאות הנפש

מבחן זיכרון של כל מסלול הזמן

בעיות העבודה

יצירת היכולת האנושית

הרצאות פיניקס

נוהל מתקדם ואקסיומות

האקסיומות של סיינטולוגיה

סיינטולוגיה:

היבט חדש על החיים

קווים לדמותה של הסיינטולוגיה

טקסי הכנסייה המייסדת של

הסיינטולוגיה

דת הסיינטולוגיה

תיאורה של דת הסיינטולוגיה

מדע ההשרדות

מבוא לאתיקה של סיינטולוגיה

הדרך אל האושר

מהי סיינטולוגיה?

ספר-העזר של סיינטולוגיה

בעבודות שכתבתי על דתות חדשות, התייחסתי לסיינטולוגיה במספר מקרים

וכללתי דו"ח קצר של דת זו בספרי 'כתות דתיות' (1970 Religious Sects London, Weidenfeld)

ודיון מורחב יותר באופי הדתי של הסיינטולוגיה בספרי האחרון, 'הממדים החברתיים של הכתות' (The Social Dimensions of Sectarianism, Oxford Press, Clarendon 1990) התעניינותי בתנועה היתה עקבית במהלך עשרים ושש השנים האחרונות.

3. ג) דיאנטיקה – ראשיתה של סיינטולוגיה

בחודש מאי 1950 פרסם מר רון האברד את עבודת המקור בשם 'דיאנטיקה', שממנה התפתחה מאוחר יותר הסיינטולוגיה. באותה עת לא נאמר שהדיאנטיקה היא דפוס של אמונה ועיסוק דתי. הדיאנטיקה, תרפיה של הזכרות, לא נוסחה בלשון דתית. אין סיבה להניח שבאותה עת חזה האברד שדיאנטיקה תעשה מערכת של אמונה ועיסוק דתי, או שמאמיניו עתידים לתאר ולארגן את עצמם ככנסייה.

3. ד) רפוי הנפש ודת

לעתים מתקשר העיסוק ברפוי למטפיסיקה ולדת, כפי שניתן להבחין בצורות שונות בכנסיית המדע הנוצרי, בתנועת המחשבה החדשה, ובטכניקות יוגה. אולם לעתים פיתחו הדתות המבוססות פעילויות מיוחדות הקשורות בריפוי, במיוחד בריפוי נפשי, ולכנסיות מרכזיות יש מחלקות מיוחדות המוקדשות לכך. בתחילת דרכה לא התייחסה הדיאנטיקה לכל עקרון דתי, אך כשהבסיס התיאוריטי לעיסוק בה הלך

3. ה) כיצד מתפתחות דתות

כל הדתות הן תוצר של תהליך התפתחות. אין דת שנוצרה עם מערכת מלאה וכוללת של אמונה ומנהגים בכל זמן נתון. בכך, הסיינטולוגיה אינה חריגה: בהתפתחותה כדת ממצבור של תיאוריות ריפוי. לא ניתן כמעט לומר מתי החלה הנצרות להיות דת, לאחר שהחלה כאוסף רופף של עקרונות וניסים מקריים; נעשתה לתנועה פופולרית בגליל; והפכה בהדרגתיות לפלג יהודי; ואחר-כך הפכה לדת בפני עצמה. גם אחר-כך עברו מאות שנים עד שתורתה נוסחה בצורה מלאה, וטקסיה המשיכו להשתנות תדירות. בתנועות מודרניות יותר, ניתן לראות את תהליך התפתחות הדתות בצורה ברורה הרבה יותר. מקורותיה של כנסיית האדוונטיסטים של היום השביעי באמונה הפופולרית בהתגלותו המחודשת של ישו בקרב הבאפטיסטים, פרסביטריאנים, מתודיסטים, ואחרים בצפון מדינת ניו-יורק בשנות השלושים של המאה התשע-עשרה, אך הכנסייה נוסדה רק בשנת 1860.

עברו עשרות שנים לאחר ההתנסות הראשונה (של האחיות פוקס) של "הנקישות" בעיר היידסויל כביכול (מסרים מ"עולם הרוחות"), לפני שנוסדה הכנסייה הספיריטואליסטית. מארי בייקר אדי התנסתה משך שנים בשיטות של ריפוי נפשי לפני ש"גילתה" את ריפוי-המחשבה שלה בשנת 1866. ואפילו במשך מספר שנים אחר-כך חשבה שגילוייה יאומץ על-ידי הכנסיות

3. ז) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה – התטן והמיינד הראקטיבי

הנחת הייסוד הבסיסית של הסיינטולוגיה היא שהאדם הוא למעשה ישות רוחנית, תטן השוכן בגוף האדם תקופת חיים זו אחר זו. התטן הוא צורת ביטוי ספציפית של תטה, מונח המבטא את החיים או מקור החיים, אבל היא גם האדם האמיתי, הזהות ההמשכית והקיימת מעל ומעבר לגוף בו היא שוכנת. נטען שהתטה אינה חומר והיא בת-אלמוות, או לפחות בעלת היכולת להיות בת-אלמוות, ובעלת כושר יצירתי בלתי-מוגבל. התטה אינה חלק מהיקום הפיסיקלי – אך יש בה יכולת מוסתרת לשלוט ביקום זה המורכב מחומר, אנרגיה, מרחב וזמן (מאח"ז). התטנים הובאו לעולם החומר, כך נטען, בעיקר לצורך תענוגם שלהם, (ואכן ניתן לטעון טענה זהה בקשר לבריאת העולם על-ידי האל הנוצרי). עוד גורסת הטענה שבזמן כלשהו בעבר הרחוק, נעשו התטנים קורבנות למעורבותם הם במאח"ז, הם נלכדו בו ונכנעו לתחום פעולתו. פעולותיו והישגיו של האדם בעולם החומרי הנוכחי אינם משתווים כלל ליכולתו: האדם משועבד לסיבוכי עבר רבים על-ידי המאח"ז, וסיבוכים אלה נרשמים במיינד הפעיל שלו אשר מגיב בצורה רגשית ולא רציונאלית לכל דבר מה שמזכיר חוויות כואבות או טראומטיות (שהוא בעצמו סבל או גרם לאחרים). המיינד הראקטיבי פועל בהתנגדות מוחלטת לאותו כושר שליטה שהאדם היה מסוגל להפעיל על גופו וסביבתו, אילו היתה בידו היכולת להשיג מחדש את יכולותיו הרוחניות, הטבעיות והאמיתיות. האדם נחשב טוב ביסודו, הוא שואף לשרוד ומסוגל לשרוד, אולם אובדן כושרו המקורי מסכן באופן משמעותי את כושר הישרדותו.

3. ו) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה – התפתחות המטאפיסיקה שלה

יש צורך, אף במחיר חזרה על דברים שנאמרו לעיל, לצייר בקווים כללים את עיקרי תורת הסיינטולוגיה, ולציין באיזו מידה מהווים עיקרי אמונה אלו מערכת דתית עקבית. הסיינטולוגיה צמחה ממערכת ריפוי בעלת תחום צר הרבה יותר – הדיאנטיקה. המונח "דיאנטיקה" הורכב מדיא שפירושו "דרך", ו-ננס שפירושו "מיינד" או נפש, ובהתייחסות זו נוסדה, אם-כי לא בהכרח במודעות מלאה, עמדה דתית. כשהשתלבה הדיאנטיקה במסגרת הכללית יותר של הסיינטולוגיה, נוסח מושג רחב הרבה יותר של המערכת המטאפיסיקית הכוללת שהבהיר את הטבע הדתי היסודי של הפילוסופיה הזו. בעוד ההשלכות המיידידות של דיאנטיקה היו – בדומה לתורתיו של ישו במהלך חייו – בתחום הריפוי הנפשי – הנחות הייסוד של התורות שפותחו אחר-כך, תורות שהסבירו וקידמו את אותה פעילות ריפוי, הראו הכרה הולכת וגוברת ברעיונות וערכים רוחניים.

3. ח) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה –
גלגול נשמות וקארמה

האמונה היא שתטנים שוכנים בגופות רבים לאורך שנים רבות, לפיכך אימצה הסיינטולוגיה תיאוריה הדומה להנחות היסוד המרכזיות של תורת גלגול הנשמות ההינדואיסטית והבודהיסטית, למרות השוני בפרטים. הדגש של הסיינטולוגיה על חשיבות השלכות בהווה (או בעתיד) כתוצאה מפעולות העבר דומה למושג הקארמה. השפעות רעות נובעות מ"עבירות" (פעולות מזיקות) שהן היבט של ההסתבכות עם היקום החומרי. המצב האידיאלי עבור התטן הוא קיום פעולות רצינות, גרימת תופעות ושליטה עליהן; כלומר, קביעת מהלך האירועים בסביבה המיידית. לרעיון זה מקבילות ברורות במושג יצירת הקארמה הטובה של דתות המזרח-הרחוק בו מעשים טובים גורמים לעתיד טוב, אם-כי הסיינטולוגים אינם משתמשים באותם מונחים או מושגים. אירועי העבר משפיעים על ההווה, אולם באמצעות הטכניקות שפיתחו בסיינטולוגיה, ניתן לזמן את אותם אירועים, להתמודד איתם, וניתן לאתר את אותם אירועים כמקורות הספציפיים לבעיות הנוכחיות. כושר זה מבטיח את הבסיס לריפוי רוחני – כלומר, נתינת ההזדמנות לשוני ההשפעות ה"קארמיות" של פעולות העבר.

3. ט) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה –
שמונה דינמיקות

על-פי סיינטולוגיה, ניתן להכיר בקיום שמונה מחלקות שונות המסווגות בסדר עולה, וכל אחת נקראת דינמיקה. תאור תמציתי של הדינמיקות הינו: הדינמיקה הראשונה, דינמיקת העצמי, דחף העצמי לקיום;

הדינמיקה השנייה, דינמיקת המין, הכוללת הן את האקט המיני והן את יחידת המשפחה וקיום המשפחה; הדינמיקה השלישית, הרצון להתקיים, המצוי בקבוצות או התאחדויות, כגון בית-ספר, עיר או עם; הדינמיקה הרביעית היא רצון האנושות לשמור על קיומה; הדינמיקה החמישית היא הרצון לשרוד בממלכת החי הכוללת את כל החי; הדינמיקה השישית, הדחף לקיומו של כל היקום הפיסיקלי המורכב מחומר, אנרגיה, זמן ומרחב; הדינמיקה השביעית, היא הדינמיקה הרוחנית, "הדחף לשרוד כישויות רוחניות, לקראת קיום הרוח או כרוח", הכולל את כל התופעות הרוחניות, בין אם הן הן והן ובין שאינן הן: ולבסוף, הדינמיקה השמינית הדחף לקיום כאינסוף. דינמיקה זו מזוהה עם היישות העליונה, שניתן גם לקרוא לה "דינמיקת האלוהים". הסיינטולוגיה עוסקת בהשרדות, והישרדותה של כל אחת מהדינמיקות האלה נראית כחלק ממטרת העיסוק בסיינטולוגיה. למרות שהעיסוק הראשוני של הסיינטולוגיה קשור בהטבות רוחניות בעלות תחום צר ואישי יותר לאותם אנשים (פרקלירים) המבקשים את עזרת הסיינטולוגיה, חייב הסיינטולוג בסופו של דבר להבין שחיינו הנוכחיים הם רק קטע קטן מקיומו המתמשך כתטן, ושחיי הפרט קשורים לכל אחת מדרגות העלייה המתוארות בשמונה הדינמיקות, שבפסגתן נמצא קיום והישרדות היישות העליונה, הנצח או האינסוף.

3. י) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה –
ריפוי ותקשורת

כמו בדתות אחרות, העיסוק הראשוני של רבים מהאנשים הנמשכים לסיינטולוגיה הוא גאולה קרובה מסבל וייסורים מידיים; זהו מקור המשיכה של מרכיב הריפוי המצוי

3. יא) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה –
אודיטינג כגורם של ריפוי

סולם הטונים הוא הדבר הראשון שמייצג עבור הפרט את אפשרויות ההטבה הנובעות מהעיסוק בסיינטולוגיה, והוא מציין עליה מטון רגשי כרוני, כגון אפתייה וחוסר-מעש, עצב, ופחד עד להתלהבות (ברמות גבוהות יותר, אף שמחה ושלווה). התנסות בהטבות מסוג זה מהווה מקור משיכה ראשוני לסיינטולוגיה.

**ההנחה
הבסיסית של
הסיינטולוגיה
היא שהאדם
הוא בעצם ישות
רוחנית, תטן,
אשר באופן רציף
מקבלת גוף
אנושי חומרי.**

הטכניקה להתקדמות כזאת נמצאת באודיטינג, תהליך בו סיינטולוג מיומן, באמצעות השימוש ברשימת שאלות מדוייקת, מעלה חזרה למודעות הפרט אירועים מעברו שהשאירו עקבות טראומטיים (אנגרמות) במיינד הראקטיבי שלו, ואשר מונעים ממנו מלהתנהג בצורה רצינאלית. שחרור מהשפעתם של מכשולים אלו לחשיבה רצינאלית הוא תהליך שבו האדם עולה בשלבי "סולם הטונים", ובכך הוא מעלה את יכולתו, וכמו-כך – וכאן מונחת המשמעות הדתית המלאה יותר של הסיינטולוגיה – שיטה שבה עשוי התטן להיגאל, בתחילה על-ידי הסרת האברציות מהן הוא סובל כתוצאה מסיבוך עם עולם החומר, ולבסוף על-ידי השגת חירות מושלמת מההשפעות המזיקות של עולם המאח". הסיינטולוגים מתייחסים למצב זה כ"להיות גורם". גאולה זו מקבילה לחלוטין לאופן הישועה המוצע בדתות המזרח-הרחוק דתות המזרח-הרחוק גם הן רואות את הפרט כחסום על-ידי השפעת מעשי עברו "קארמה", ומושג הגאולה שהם מציעים גם הוא תהליך

בדתות רבות – ובצורה בולטת ביותר בנצרות המוקדמת – לצד תורות מיסטיות, מטאפיזיות ורוחניות יותר אשר יהוו תחום עיסוקם של המאמינים, כך מצופה, ככל שיצמחו ויגדלו בתוך הדת (ראה איגרת פולוס שליח היהודים המשיחיים ה' יב'-יד'). רוב הסיינטולוגים למדו לראשונה, על האפשרות לשיפור חייו היומיום שלהם ושיפור האינטליגנציה שלהם (על-ידי הגדלת השליטה במיינד הראקטיבי). אפשרות השגת תוצאות כאלה, באמצעות תהליך האודיטינג, מיוצגת בנוסחה הידועה כאמ"ת. א' מייצגת אהדה, המסמלת את התנסותו הרגשית של הפרט, ותחושת הקשר שלו לאחרים באמצעות הרגשות. מ' מייצגת את הממשות אשר מוצגת כהסכמה בין-סובייקטיבית לגבי תופעות אובייקטיביות. ת' מייצגת את התקשורת, וחשיבות גדולה ניתנת לתקשורת בסיינטולוגיה. כאשר לאנשים יש אהדה, כשהם מסכימים על טבען של תופעות אובייקטיביות, אזי, התקשורת מתנהלת בקלות. סולם הרגשות האנושיים קשור למבנה משולש האמ"ת הידוע לסיינטולוגים כ"סולם הטונים", כשיורד הטון הרגשי, נעשית התקשורת קשה יותר, והמציאות נחוות בצורה גרועה. התקשורת עצמה הינה גורם השואף להגדיל הבנה, ואם משתמשים בה ביעילות ובדיוק, היא נעשית לגורם הריפוי העיקרי בשחרור הפרט מהמלכוד שבו התנסה בעולם החומרי. ניתן לאפשר לתטן לתקשר עם עברו, להכיר בטבע התנסויות עבר טראומטיות, ולהשיג ידע-עצמי המאפשר לו להמלט משעבוד זה.

(הארה) שבו ניתן לשבור את השפעת הקארמה, כשהתוצאה היא חירות האדם. המטרה הסופית היא שהאדם, הידוע בשם התטן הפועל, יתקיים מחוץ לגוף, ויהיה במצב המתואר כ"חיצוני לכל גשמיות". מצב כזה מוכר לפחות על ידי מספר נוצרים כמצבה של הנשמה לאחר גאולתה.

3. יב) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה – אמצעי ישועה ראציונאליים

הפילוסופיה הדתית שנסקרה לעיל בקצרה מונחת בבסיס עיסוקי הסיינטולוגיה. האברד עצמו ראה בסיינטולוגיה דמיון כלשהו לפילוסופיה של דתות המזרח-הרחוק. הוא הזכיר במיוחד את הוודות, שירי הבריאה המהווים חלק מהמסורת ההינדואיסטית, הכוללים מושג הדומה ביותר ל"מחזור הפעולה" של הסיינטולוגיה. מחזור הפעולה הוא הסדר הנראה של החיים: לידה, גדילה, ניוון ומוות. אולם באמצעות הידע שהסיינטולוגיה מציעה, ניתן למנוע את ההשפעות הממיתות של תהליך זה. ניתן לתקן את מחזור הבריאה, ההישרדות וההרס, למחזור שבו כל המרכיבים הם פעולות יצירתיות: הסיינטולוגיה מחוייבת לקדם ולהגדיל את היצירתיות ולכבוש את התוהו ובוהו ואת השליליות. הסיינטולוגיה מכירה ב"מסלול" מתמשך של מסורת ידע החל בוודות ובגואטמה בודהא עד למסר הנוצרי, והיא טוענת לקרבה עם כל תורותיהם. אולם בעזרת מסורת החכמה שהוצגה, למשל בבודהיזם, המאפשרת לאנשים בודדים להגיע לגאולה מדי-פעם במשך תקופת חיים אחת, לא היתה מערכת של עיסוקים

מדוייקים שהבטיחו תוצאה זו בכל פעם; הסבירות לקבלת אותה תוצאה של גאולה היתה קטנה ביותר. מאחר שהגאולה נשארה קשורה למרכיבים אקראיים ובלתי ניתנים לשליטה. מספר אנשים זכו לגאולה, פה ושם, מדי-פעם, אם בכלל. האברד טען שהוא יצר תקן, כמעט שיגרה, של עיסוק דתי, ובכך הגדיל את אפשרות החזוי של תוצאות הגאולה. ישום שיטות טכניות למטרות רוחניות מציין את המידה שבה הסיינטולוגיה אימצה טכניקות מודרניות לצורך הגשמת המטרות שהושגו בעבר בצורה מקרית ואקראית, אם בכלל. זהו נסיון להכניס ודאות וסדר בעיסוק הרוחני ובתוצאותיו. הסיינטולוגיה מבקשת ליצור משמעת וסדר במסע החיפוש הדתי על-ידי יישום נהלים רציונאליים. במובן זה, עשתה הסיינטולוגיה בתקופה הטכנולוגית מה שהמתודיזם ביקש לעשות בתקופה מוקדמת יותר של התפתחות חברתית, על-ידי נסיון לשכנע אנשים שניתן היה להגיע לגאולה בדרך שיטתית, מבוקרת וממושמעת. בעוד שהשיטות של המתודיסטים התבססו למעשה על מערכת המושגים השמרנית יחסית של הנצרות באותה תקופה, השיטות המומלצות על-ידי הסיינטולוגיה נושאות את חותמה של חברה המחוייבת לתהליכים רציונאליים וטכנולוגיים. האמצעים שהסיינטולוגיה משתמשת בהם הושוו לאו-פיה-השיטה הנכונה'-ברמה השביעית של "דרך הישועה של הבודהיסאטווה" בבודהיזם מאהיאנה. על-פי גירסא זו של הבודהיזם, נעשה המאמין ברמה השביעית בודהיסאטווה טרנסצדנטי אשר אינו קשור יותר לגופו הפיסיקלי (כמו התטן הפועל בסיינטולוגיה).

3. יג) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה – אודיטינג כיעוץ דתי

האמצעים שבהם משתמשת הסיינטולוגיה מהווים צורה של ייעוץ דתי, המאורגן ספציפית במסגרת טכניקות אודיטינג (מלטינית, *audire* להקשיב). הטכניקות הספציפיות והמכשיר שמשמשים בו באודיטינג מוצגים כטכנולוגיה המהווה את ליבו של העיסוק הדתי בסיינטולוגיה. תבנית עיסוק זה היא חיונית לכל מי שמבקש להתנסות בהטבות הגאולה של הדת, ומאמציו של האברד היו לצמצם את תהליך ההארה הרוחנית לכלל סדר של תהליכים המגיעים בשיטתיות לרמות תודעה מעמיקות יותר. הטענה היא ששיטה זו, כמו שיטת האמרות של המדע הנוצרי, מסירה את תחושת החטא וכן את השפעתם של סבל העבר ועבירותיו.

3. יד) עקרונות הייסוד של סיינטולוגיה – שלבי הגאולה

שני השלבים העיקריים בריפוי זה ובתהליך הגאולה הם המצבים המתוארים כקליר וכתטן פועל. הפרקליר המתודע לסיינטולוגיה בפעם הראשונה סובל מעכבות נפשיות כתוצאה מחוויות רגשיות כואבות מהעבר. תהליך האודיטינג שואף להעלות ארועים אלו לתודעה, ליצור קשר בין האדם לבין עברו, להתמודד עם הארועים שהעלו מטען נפשי, ובכך להביא את האדם לנקודה בה הוא מתעלה מעבר למטען זה, הוא יכול לסקור בשוויון-לב ותוך מודעות רציונאלית את אותן הפרעות, שעד לאותו זמן נשכחו כליל. בכך נעלמות ההשפעות ההרסניות של ארועים אלו. ניתן גם להתגבר על חסימות

נפשיות, רגשות אשם וחוסר-התאמה, טראומות של קיבוע העבר ועצב רגשי, האדם מועלה ל"רגע העכשיו", כלומר, הוא משוחרר מההשפעות המגבילות של ארועים שהתרחשו ב"מסלול הזמן" של החיים המוקדמים יותר של התטן, או מוקדם יותר בחיים הנוכחיים. על-ידי שיפור התקשורת, מביא האודיטינג את התטן למצב שבו הוסרו מכשולי העבר. הוא מוגדר כקליר, ישות שאין לה עוד מיינד ראקטיבי משל עצמה, ישות משוחררת ובעלת שליטה עצמית מלאה. התטן הפועל הוא ברמה גבוהה יותר של אותו התהליך, מאחר שבנוסף גם רכש שליטה על סביבתו. הוא אינו עוד תלוי בגופו, אשר בו הוא עדיין שוכן, לעת-עתה; אכן נאמר עליו שהוא לא נמצא יותר בגופו. במילים אחרות, ניתן לומר שהתטן הפועל הוא ישות שמגלמת את הפוטנציאל הרוחני המלא שלה, ישות שהגיעה לגאולה. הספר, 'מהי הסיינטולוגיה?' טוען: "ברמת התטן הפועל, עוסק האדם בנצחיות האישית של היישות הרוחנית. האדם עוסק בתטן עצמו ביחסו לאינסוף... אלו מצבים גבוהים יותר מאשר מצבי האדם בן-התמותה".

3. טו) תפקידים דתיים בסיינטולוגיה האודיטור

ניהול טקסים דתיים נעשה בסיינטולוגיה באמצעות ארבעה גופים שתפקידיהם משלימים זה את זה, ובמידה מסוימת גם חופפים. גופים אלה הם האודיטור, מפקח המקרים, מפקח הקורסים והיעוץ הרוחני. תפקידו של האודיטור הוא בסיסי: האודיטינג הוא טכניקה חיונית לרכישה הסופית של אותה צורת הארה שבאמצעותה נגאל האדם.

האודיטור מאומן בכישורים שבאמצעותם הוא עוזר לאחרים, ועוזר להם לעזור לעצמם. "נדרש מכל האודיטורים בסיינטולוגיה להיעשות יועצים רוחניים מוסמכים" ('מהי הסיינטולוגיה?') וכל אודיטור לוקח מספר קורסים המכשירים אותו להיות עובד דת, אף אם הוא לא ישמש למעשה בתפקיד זה.

האודיטור לומד לעסוק בפרקליר המבקש את עזרתו בצורה הנטרלית והקלינית ביותר שניתן, בניגוד לכומר הווידוי בכנסייה הנוצרית הקתולית. האודיטור אינו מנהל את האודיטינג בהתאם לתפישתו הרוחנית והערכותיו על מצבו של הפריקליר וצרכיו. האודיטור עוקב בקפדנות אחר סדר תהליכים קבוע מראש. אחת ממטרותיה של הסיינטולוגיה היא הסרת המרכיב המקרי,

ההרפתקני והאישי-ספציפי בתהליך הריפוי הרוחני. נעשה כל מאמץ להבטיח שרגשות לא יפריעו לתהליך התקני ולטכניקות האודיטינג. ייעוץ רוחני ככלל, ואודיטינג בפרט, נתפשים כבעלי טכניקה מדוייקת הרבה יותר מאשר בכנסיות המסורתיות, ותשומת-לב מדוייקת הרבה יותר ניתנת לטכניקה זו. עבור הסיינטולוגים, הייעוץ הרוחני אינו מוגדר כנתינת יעוץ אקראי הניתן לפי שיקול דעתו של היועץ הרוחני בהתאם לכושרו המסוים. ייעוץ רוחני הוא התנהגות שיטתית ומבוקרת שמטרתה לקדם הארה עצמית וידע רוחני.

3. טז) תפקידים רוחניים בסיינטולוגיה – מפקח המקרים

היישום הנכון של תהליך האודיטינג הוא באחריותו של מפקח המקרים. אחד מתפקידיו

החשובים ביותר של מפקח המקרים הוא לסקור בקפדנות את הרשימות שערך האודיטור בזמן ששן האודיטינג הנידון. רשימות אלו נושאות אופי טכני ביותר, ואינן מובנות אלא לאודיטור מאומן – הן כוללות רשימות הקשורות בתהליכי האודיטינג שנערכו, והתגובות שנרשמו על-ידי האי-מיטר, ותפקוד הפרקליר. על הרשימות להיות מלאות מספיק בכדי להראות שהתקדמותו הרוחנית של הפרקליר היא בהתאם לתוכנית הגאולה של הסיינטולוגיה. מפקח המקרים מסוגל להבין את הרישומים הטכניים האלו מאחר שהוא עצמו אודיטור מאומן ביותר שעבר הכשרה מקצועית נוספת כמפקח מקרים. הוא בודק שהאודיטינג נערך בהתאם לתקנים הקבועים מראש, שהטכניקות יושמו בצורה נכונה, ושהפרקליר מתקדם בקצב המתאים. מפקח

המקרים יכול לגלות כל טעות שנעשתה באודיטינג ולתקנה. הוא עשוי לדרוש מאודיטור שטעה ללמוד מחדש את התחום שבו טעה, ולתרגל את התהליך הנכון על-מנת לוודא שהטעות לא תשנה לאחר כל ששן מפרט המפקח את שלב האודיטינג הבא. מאחר ואנשים שונים זה מזה, כל מקרה נדון כשלעצמו, על-מנת לקבוע את התהליכים המתאימים שיש ליישם, ולהבטיח שהפרקליר מתקדם כראוי במסלול הרוחני. תפקידו של מפקח המקרים הוא להבטיח שהאודיטינג של סיינטולוגיה מבוצע ונשלט בצורה נכונה.

3. יז) תפקידים דתיים בסיינטולוגיה – מפקח הקורסים

במסגרת עיסוקי הסיינטולוגיה יש למפקח הקורסים תפקיד יסודי יותר מאשר לאודיטור. מפקח הקורסים הוא זה

שמכשיר אודיטורים בהתאם לתקנים מדויקים שתיקן האברד. מפקח הקורסים הוא מומחה בטכניקת לימוד שפותחה על-ידי האברד. הוא אומן לזהות כל גורם מכשיל להבנה, ולפתור כל קושי שתלמיד התורה של הסיינטולוגיה עלול להיתקל בו. מפקח הקורסים מוודא שתלמיד הסיינטולוגיה תופש את תורת הסיינטולוגיה על-ידי תרגולים, אימונים ויישומים. בניגוד למפקחי כיתות-לימוד אחרות, מפקח הקורסים אינו נותן הרצאות, והוא גם אינו מציע את פרשנותו לנושא. נקודה זו חשובה מפני שהסיינטולוגים מאמינים שהתוצאות המושגות בסיינטולוגיה נובעות רק מבצוע מדוייק של כתבי הסיינטולוגיה כפי שנכתבו על-ידי האברד. הצגות בעל-פה מפי המורה עלולות, אף ללא כוונה מראש, לשנות בהכרח את החומר המקורי. מפקח הקורסים הוא בהכרח מומחה בהכרת מצבים בהם התלמיד מתמודד עם בעיה, ובהדרכת התלמיד לעבר המקום בו יכול התלמיד באמצעות מאמציו הוא, למצוא פתרון.

3. יח) תפקידים דתיים בסיינטולוגיה – היועץ הרוחני

בכל אחד מהכנסיות והמיסיונים של סיינטולוגיה נמצא יועץ רוחני. היועץ הרוחני הוא אודיטור מיומן, והקורס בייעוץ רוחני הוא חלק חיוני מהכשרתו. הקורס מייצג את הסיינטולוגיה כדת, כאמצעי דרכו יכולים בני-אדם להגיע לגאולה. הקורס כולל מבוא לתורתיהן של דתות העולם הגדולות; הכשרה בניהול טקסים ועצרות; לימוד עיקרי הדת ותקנוני הסיינטולוגיה; והוראה באתיקה ובטכנולוגית האודיטינג. יתכן והאספקט המרכזי בתפקיד היועץ הרוחני הוא הייעוץ הרוחני,

לא במובן הכללי שבו ניתן ייעוץ במהלך האודיטינג, אלא במובן המעורפל יותר של הקשבה לבעיות ולקשים שבהם נתקלים סיינטולוגים בתהליך לימוד תורות וטכניקות הדת. תפקיד היועצים הרוחניים להקל על זרימת הפעולות הארגוניות, ובעת הצורך, לפרש עניינים מוסריים ואפילו ענייני משפחה בהתאם לעקרונות הסיינטולוגיה. בתפקידם בארגון מסויים של סיינטולוגיה, הם מתנהגים בדרך שבה מתנהג כומר בישוף בכנסייה ממוסדת. היועץ רוחני משמש כיועץ רוחני ראשי בטקסי מעבר המבוצעים בכנסייה (קריאת שם, טקסי נישואין והלוויות). בפגישות השבועיות (המתרחשות לצורך נוחיות בסוף השבוע), מנהל היועץ הרוחני את הטקס, שאותו הוא יכול לנהל במידה מסוימת של קביעה אישית. במהלך הטקס עצמו, הוא גם משמש כדרשן, בדומה ליועץ הרוחני בכנסייה הנון-קונפורמיסטית, וכאן תפקידו הוא כמפרש (ולא כנואם – אורטור). דבריו קשורים ישירות תמיד לתורת הסיינטולוגיה ויישום עקרונותיה.

3. יט) דרכים טכניות למטרות רוחניות – דת ולא מדע

להבנת תפעול הסיינטולוגיה ואנשי-המקצוע הדתיים שלה, יש להכיר בכך שהסיינטולוגיה מקשרת אמצעים טכניים עם מטרות רוחניות. הדגש שהסיינטולוגיה שמה על טכניקה, על שימוש בשפה טכנית, ועל תהליכים שיטתיים וסדר מפורט, אינו צריך לערפל את טבעם הרוחני והגאולתי של מטרות הסיינטולוגיה. הסיינטולוגיה היא דת שעלתה בתקופה המאמצת את רוח המדע, שיטותיה של הסיינטולוגיה טבועים בחותם התקופה בה היא נוצרה. חלק

בתקופות חיים קודמות (וכן בשנים המוקדמות של החיים הנוכחיים) הנקראות "אנגרמות" רישומים או תמונות נפשיות המעצבות את המינד הראקטיבי, והקשורות לכאב וללא-מודע, והגורמים מחלות, מעצורים וכתוצאה מהם התנהגות לא-רציונאלית. היה אם-כך צורך להרחיב את הדיאגנטיקה והסיינטולוגיה כדי להסיר במהלך החיים הנוכחיים את האנגרמות הקרובות ואת אלה הנובעות מחיים קודמים.

4. ב) התפתחות הרעיונית של הסיינטולוגיה – מדיאגנטיקה לסיינטולוגיה

ההפרעות בחיי הנפש בוטאו ברמה אחרת בתיאור התטה, עולם המחשבה, כ"מעורבל" על-ידי מאח"ז. תפקיד האודיטינג היה לשחרר את התטה מעול זה. מושג התטה גם עבר השבחה בשנת 1951 כשהוכר כ"כוח החיים, הרוח, הנשמה" (במדע ההישרדות), בנקודה זו, ניתן לתאר את מערכת האמונה של האברד כמערכת לריפוי נשמות, התפתחות זו נעשתה ברורה יותר כשבשנת 1952, הקים האברד את הסיינטולוגיה, ומערכת אמונה חדשה זו, שהיתה מורחבת וכוללת יותר, כללה בתוכה את הדיאגנטיקה, שאותה היא הוכיחה במערכת טיעונים מטאפיסיים מלאה ביותר. התטה הפכה לתטן, מקביל מפורש יותר לנשמה, והמימד הדתי של המערכת נעשה בזאת גלוי ומפורש לגמרי. התטן נתפש כזהות המהותית של האדם, עצם עצמו (הוא שמודע להיותו מודע), ותורת הסיינטולוגיה ספקה עתה הצדקה מטאפיסית למשימת הגאולה ושחרור התטן מהשפעותיהם המזיקות של החיים הקודמים (אכלוס קודם של גופות אנושיים).

מהתחייבותה היסודית של הסיינטולוגיה הוא הרעיון שעל האדם לחשוב בצורה רציונאלית, ולשלוט ברגשותיו הפוגעים בעוצמה רבה. רק בדרך זו יכול אדם להשיג רצון חופשי מוחלט וחירות, שעל-פי הסיינטולוגים הם זכותו וחובתו. על-מנת להגיע לגאולה, על האדם ליישם בצורה עקבית ויציבה נוסחה מוגדרת היטב. בדומה לכנסיית המדע הנוצרי, מבקשת הסיינטולוגיה לעסוק בוודאות. מטרתה הסופית של הסיינטולוגיה היא להתעלות מעל ההוכחה הניסיונית, ואמונת מאמיניה היא טרנסצדנטית, מטאפיזית ורוחנית, למרות שהדת מדגישה התנסות אישית כנתיב לשכנוע אישי ולוודאות. האופי המדעי שבשיח של הסיינטולוגיה אינו מפחית ממעמדה וענינה הדתי.

4. ניתוח סוציולוגי של התפתחות כנסיית הסיינטולוגיה

4. א) ההתפתחות הרעיונית של הסיינטולוגיה – תקופות חיים קודמות

החל ממחצית שנות החמישים של המאה העשרים הבין האברד שיתכן ולתקופות חיים קודמות ישנה חשיבות להסבר בעיותיו של האדם. הקרן שיסד בעיר 'אליזבת' במדינת 'ניו-ג'רזי', הקדישה את עצמה באותה עת ללימוד ההטבות האפשריות ל"הזכרות" ב"נסיבות המוות של גלולים קודמים" (ג'וזף א. ווינטר, 'דו"ח רופא על הדיאגנטיקה – תיאוריה וריפוי'. נושא זה התפתח לעניין פעיל יותר בנוגע להתנסויות הרסניות שאירעו

4. ג) ההתפתחות הרעיונית של הסיינטולוגיה – התטן והגוף

האדם אינו יכול לדבר על "התטן שלי" מאחר ומהות האדם היא התטן; השוכן בגוף; במובן זה, התטן נראה אף חשוב יותר מהנשמה בפרשנות הנוצרית המסורתית. התטן נכנס לגוף (בזמן, אחרי או לפני הלידה) כשהוא מחפש זהות. במובן זה דומה תפישת הסיינטולוגיה למושג הבודהיסטי של גלגול הנשמות. תורתו של האברד מדקדקת ומפרטת יותר את אפיון המיקום מחדש של התטנים בגופות יחסית לתיאורים בכתבי-הקודש הבודהיסטים.

4. ד) גאולה קרובה וסופית

מטרתו הראשונית של האודיטינג של סיינטולוגיה היא לשחרר את התטן ממגבלות המינד הראקטיבי; המטרה הסופית היא לשקם את התטן כדי שיגיע למצב יציב בו אין לו עוד מינד ראקטיבי. הוא נע מעיסוק במטרה הקרובה והמיידיית של הישרדותו הוא (הדינמיקה הראשונה), להכרה הולכת ונרחבת של אפשרויות הגאולה, ככל שהוא מזדהה יותר ויותר עם המשפחה, הקבוצה, האנושות, עולם החי, היקום, מצבים רוחניים, ואינסוף או אלוהים. המטרה הסופית של התטן העובד בשלבי שמונה הדינמיקות היא השגת מצב דומה למצב אלוהי, שלו קוראים הסיינטולוגים "התטן הפועל (OT) המלא" או "המצב הטבעי".

4. ה) תורת הגאולה של הסיינטולוגיה

תיאור סכמתי זה של הגאולה בתורת הסיינטולוגיה מהווה בעצמו תורת גאולה. אם מסתכלים על כך שהמצב הסופי עולה על

הגאולה המוצגת בדרך-כלל בדת הנוצרית. הסיבה לכך היא שתורות הגאולה עוסקות בדרך-כלל בגאולה הקרובה ולא בגאולה הסופית והמוחלטת. בנצרות יש גם מושג של האדם כיורש-משותף עם ישו, למרות שהתוכנית המצומצמת יותר בה מגיעה הנשמה לגן-עדן בסוף התהליך סיפקה לעיתים הן את הכנסייה והן את מאמיניה. למרות זאת, בתנועות מסוימות מוכר הרעיון שהאדם משיג מעמד של אל במפורש – מורמונים הוא דוגמא אחת לכך – התנאים בהם ניתן להשיג גאולה שונים בסיינטולוגיה, אולם ניתן לזהות את הרעיון ארוך הטווח של גאולת הנשמה בתורתה. בעיסוקים המעשיים, מודגשת המטרה הקרובה של ישועת שפיות האדם, ריפוי לחציו הנפשיים, ועזרה להתגברות על דיכאוניות. אך הצדקתה של המטרה הקרובה היא רק ביחס לתוכנית הגאולה הכללית שתוארה לעיל בקווים כלליים.

4. ו) דמיון בין הבודהיזם לבין אסכולת סאנקיה

מנגנון החיים המתואר על-ידי הסיינטולוגיה דומה למדי לאלה המתוארים הן בבודהיזם והן באסכולת הסאנקיה ההינדואיסטית. ההצטרפות של הבנק הריאקטיבי במינד דומה לרעיון הקרמה ולרעיון החיים הקודמים יש הרבה מן המשותף. האנגרמות המהוות בנק פעיל במינד דומות לתורת גלגול הנשמות בדתות המזרח-הרחוק. הרעיון של השגת נגישות לרמות התודעה מצוי ביוגה (אסכולת היוגה קרובה ביותר לאסכולת הסאנקיה), ועיקרו האמונה שהיוגי יכול להשיג כוחות על-טבעיים.

4. ז) הגאולה כאפשרות כללית ופרטית

התוכנית הסופית לגאולת התטן כוללת את הרעיון של הישרדותו האנושות, עולם החי והיקום הפיזי באמצעות שירותי הסיינטולוגיה. למרכיב זה ישנה חשיבות חברתית וקוסמית בסיינטולוגיה. הרעיון של "לעשות פלנטה שהיא קליר" (אנשים) ("קלירים" – אנשים שנעשו "קליר" נקיים מהמיינד הראקטיבי שלהם) הוצג כמטרה. אולם האברד הסיינטולוגיה את הדגש מספר פעמים וכתב "הסיינטולוגיה אינה מעוניינת בגאולת העולם-אלא בהפיכת אנשים בעלי-יכולת לאנשים בעלי – יכולת רבה יותר על-ידי טיפול טכנולוגי מדויק באדם עצמו, שהוא הרוח" (אופי הסיינטולוגיה) אולם, מה שמודגש כאן הוא שישועת העולם עצמו תלויה בישועת התטנים האינדבידואליים – דגש אוונגליסטי טיפוסי.

4. ח) מוסר בסיינטולוגיה

לעתים נטען במדעי החברה שאחד ממאפייני הדת הוא קביעת תקנון מוסרי, אם כי הדתות שונות מאד זו מזו במידה שהן מחויבות לתקנון מוסר ספציפי. הסיינטולוגיה החלה במטרה הכללית של שיפור יכולתו של האינדבידואל. בדגש שהיא שמה על חירות, אימצה הסיינטולוגיה גישה למוסר שהיא מתייחסת יחסית לכנסיות הנוצריות המסורתיות. אולם, החל מההצגה המוקדמת ביותר של תורת הדיאנטיקה, הבהיר האברד שהפרט הוא האחראי למגבלותיו הוא: שהתטן הוא טוב ביסודו, והוא מפחית מכוחו הוא כשהוא מבצע פעולות מזיקות. הדגש על אודיטינג כולל את הדרישה שהפרט יתמודד עם בעיותיו ויקח אחריות לרווחתו הוא. על

הפרט להכיר ב"עבירות" (פעולות מזיקות) שהוא ביצע בחייו הנוכחיים ובחייו הקודמים.

בספר חשוב, 'מבוא לאתיקה של סיינטולוגיה' קבע ל. רון האברד את תקני האתיקה הנדרשים מהסיינטולוג, והבהיר שהתחייבות לאתיקה היא תנאי חיוני לחברות בדת. מטרת הפרט היא הישרדות – כלומר הישרדות בכל שמונה הדינמיקות, החל מדאגה לעצמי ולמשפחה, וכלה בדאגה לדחף הקיום כאינסוף. מה שנקרא דינמיקת האל (ראה סעיף 5.5) ההישרדות, כמושג של סיינטולוגיה, תואמת את מושג הגאולה שהוא עניין הכללי של כל הדתות. פעולה אתית מוגדרת כהתנהגות רציונאלית שמובילה להתנהגות רציונאלית. האברד הדגיש את צורך הפרט ליישם תקני אתיקה בהתנהגותו, ולהתנהג בצורה רציונאלית כתנאי להשגת גאולתו הוא ויצירת אפשרות גאולתה של האנושות כולה. במקביל להתחייבות האנוכית של הבודהיסט לפעולות טובות כדרך לשיפור קארמת העתיד, כך מחויב הסיינטולוג להתנהג בצורה רציונאלית – כלומר, בצורה אתית – לצורך השגת הישרדותו הוא, ותחום ההישרדות המתרחב של שמונה הדינמיקות. האברד כתב: "אתיקה היא הפעולה שאדם לוקח על עצמו על-מנת להשיג הישרדות אופטימאלית לעצמו ולאחרים בכל הדינמיקות. פעולות אתיות הן פעולות הישרדות. ללא השימוש באתיקה, לא נוכל לשרוד" הישרדות אינה הישרדות גרידא, היא הישרדות במצבה המאושר. "הישרדות נמדדת בעונג" כמו בנצרות, כוללת הגאולה מצב של אושר. "נקיון כפיים וטוהר הלב הם הדרך היחידה להשגת אושר והישרדות". למעשה, השגת הישרדות דורשת אחיזה בתקנים מוסריים. האברד כתב "באשר לאידיאלים, כנות, אהבת איש לאחיו, לא ניתן למצוא הישרדות טובה של האחד או של הרבים

במקומות שערכים אלו אינם בנמצא. האתיקה של סיינטולוגיה מניחה מראש תקניים מוסריים, אך מתקדמת עוד צעד וקובעת את הרציונאליות המהותית של האתיקה של סיינטולוגיה שיישומה נראה כדרך היחידה בה ניתן להתמודד עם המצב המדרדר והולך של המוסר העכשווי ועם פעולותיהם של אנשים בעלי אופי אנטי-חברתי, ולגאול את האנושות.

בשנת 1981 האברד כתב מערכת של צווים מוסריים, שנטענו להיות מבוססים על הגיון פשוט ובריא. הוא תאר את החוברת בה הוצגו צווים אלו כ"ספר יחיד... לא חלק מתורה דתית", כוונתו היתה שצווים אלו יופצו בהרחבה כפתרון להידרדרות תקני המוסר של החברה המודרנית; אולם הסיינטולוגים אימצו את התקנון המוסרי הזה כחלק מדתם. התקנון המוסרי דומה ברבים מעקרונותיו הן לעשרת הדיברות והן לצווי המוסר הנוצרי; הוא כתוב בשפה מודרנית ויש בו תוספת של תוספת הצדקה חברתית, פונקציונאלית ופרגמטית לגבי רבים מעקרונותיו. התקנון אוסר רצח, גניבה, אי-אמירת אמת, כל פעולה בלתי חוקית, גרימת נזק לאנשים הגונים; החוק מצווה, בין היתר, נאמנות לשותפים מיניים, כבוד להורים, עזרה לילדים, שוויון רוח, תמיכה לממשלה צודקת, מלוי התחייבויות, כבוד לאמונותיהם הדתיות של אחרים, דאגה לבריאות ודאגה לסביבה, חריצות ומומחיות. התקנון כולל, הן בניסוח מצוות עשה והן בניסוח מצוות אל תעשה, גרסה של כלל הזהב המובא תכופות במסורות הנוצריות כ"אל תעשה לחברך מה שאינו אהוב עליך". החוברת ממריצה את קוראיה להפיץ עותקים רבים לכל האנשים שהקורא חפץ באושרם ובהישרדותם.

האלמנטים
הרוחניים הכלולים
במערכת
הסיינטולוגיה...
מצדיקים בהחלט
את הגדרת מערכת
האמונה של
הסיינטולוגיה כדת.

4. ט) הטענות הדתיות של הסיינטולוגיה למרות שמספר מרכיבים המתוארים לעיל נוגעים בדת, בתחילת דרכה לא טענה הסיינטולוגיה להיותה דת. אפילו כאשר, בשנת 1954 נוסדו שלוש כנסיות של סיינטולוגיה (בשמות שונים מעט זה מזה), עדיין לא נבחנו במלואן ההשלכות הדתיות. אולם האברד טען שיש לסיינטולוגיה מטרות דתיות. הוא כתב: "סיינטולוגיה הגשימה את מטרת הדת כפי שהיא באה לביטוי בהיסטוריה הכתובה של האדם, שחרור הנשמה באמצעות החכמה. סיינטולוגיה היא דת אינטלקטואלית הרבה יותר מאלה הידועות במערב עד שנת 1950. אילו היינו, ללא כל ריפוי, פשוט מלמדים את האמת שלנו, היינו מביאים את הציוויליזציה למערב הברברית 'יצירת היכולת האנושית' 1954-1968. האברד בוודאי ראה את הנצרות כפחות מתקדמת מבחינות מסוימות מהבודהיזם. הוא התייחס למושג יום הדין של הנוצרים כ"..." פירוש ברברי למה שגואטמה בודהא דיבר, שחרור הנפש ממחזורי הלידה והמוות". (הרצאות פיניקס 1968) הסיינטולוגיה עצמה היתה דת "במובן העתיק והמלא של המלה". בספר 'אופי הסיינטולוגיה' חזר האברד על מספר נקודות קודמות, וטען שהרקע לסיינטולוגיה כולל את הוודות, הטא, בודהא, מסורות היהודים וישו, וכן מספר פילוסופים. הסיינטולוגיה "הביאה את הטכנולוגיה הדתית הראשונה המתגברת על ההצטברות הגדושה של הזנחה רוחנית. טכנולוגיה זו היא שילוב של הכנות והדיוק של גואטמה בודהא עם היצרנות התכליתית של הנרי פורד. הוא ראה

באודיטור אדם המיומן בטכנולוגית האודיטינג, ובהכשרה של הסיינטולוגיה כחינוך דתי.

4. ל רון האברד כמנהיג דתי

לעתים נשמעת הטענה שמייסדיהן של תנועות דתיות הם גורמי התגלות מיוחדים אשר באמצעותם מבטאת הישות העליונה את עצמה. (טענה זו מושמעת על-ידי מאמינים אם לא על-ידי מייסדי הדתות עצמם). הצורה הנבואית של מנהיגות דתית מאפיינת תנועות במסורת היהודית-נוצרית-מוסלמית, אולם במסורת ההינדו, בודהיסטית, נראה המנהיג בדרך-כלל כמורה הדואג לרווחת מאמיניו על-ידי ציון והדרכה בנתיב ההארה שעליו הוא בעצמו פסע. האברד מתאים יותר למודל השני. הוא מתואר כמורה אשר במקום שאמיתות הדת יתגלו לו, הוא גילה עובדות באמצעות מחקר מדעי, עובדות המציינות עיסוקי ריפוי מסוימים ומאגר ידע מטאפיסי מסוים המסביר את הוויתו העליונה יותר של האדם ואת גורלו הנצחי. הסיינטולוגיה העכשווית מבוססת על דמותו של האברד המתואר ללא-פקפוק כגאון, בסגנון דומה לביוגרפיות משבחות הנכתבות לצורך העלאת תדמיתם והאופי המיוחד של התנסויותיהם של נביאים, גורואים ומייסדים של תנועות דתיות (לדוגמא, ראה 'מהי סיינטולוגיה?') במסורת הנוצרית, מנהיגי הדת הדומים בחשיבותם ובמידת פרסומם להאברד הם מארי בייקר אדי, מייסדת כנסיית המדע הנוצרי, ומנהיגיהם של תנועות "מחשבה חדשה" שונות בסוף המאה התשע-עשרה ובתחילת המאה העשרים.

4. יא) דת וארגון הכנסייה

אין זה הכרחי שדת או מערכת דתית תתארגן ככנסייה. המרכיבים הרוחניים בתכנית של סיינטולוגיה היו קיימים וברורים

לפני שייסדה התנועה מוסדות כנסייתיים, ומרכיבים אלו, בכללותם, בהחלט מצדיקים את הקביעה של מערכת האמונות של הסיינטולוגיה כדת. אולם אפילו אם הארגון הכנסייתי הוא תנאי הכרחי לדת, עומדת הסיינטולוגיה בתנאי זה. הכנסייה הוקמה בשנות החמישים של המאה העשרים, ובאותה תקופה גם נוסחו עיקרי האמונה של הסיינטולוגיה ונקבעה מתכונתם של מספר טקסים. עיקרי האמונה והטקסים מוסדו רשמית את ההתחייבויות המונחות ביסוד מערכת האמונה של הסיינטולוגיה. המבנה הכנסייתי של הסיינטולוגיה הוא הירארכי, והוא משקף מערכת מדורגת של לימוד והארה רוחנית הדרושה על-מנת לשלוט היטב בתורה. ארגונים ברמה נמוכה יותר מנוהלים כמסיוניים ומיוסדים כסוכנויות אוונגלסטיות. משימתן של הכנסיות ברמות הנמוכות יותר היא הכשרה יסודית של יועצים רוחניים בדרכם להסמכה. כנסיות אלו משרתות את חבריהן של הקהילות המקומיות. דרגה זו של המבנה הארגוני מהווה את לב המערכת. למעלה מרמה זו נמצאים דרגי הכנסייה הגבוהים יותר שעיסוקם הכשרת אודיטורים מתקדמים ואודיטינג. הארגונים ברמה הגבוהה יותר מספקים הדרכה למוסדות ברמה הנמוכה יותר. במקביל למבנה זה, פיתחה הכנסייה מערכת של יועצים רוחניים מתנדבים וחברי קהילה העוברים הכשרה לעבודה חברתית וקהילתית. מערכת היועצים הרוחניים עצמה מאורגנת בצורה הירארכית, כשכל רמה מוגדרת על-ידי השלמת קורסי הכשרה מאושרים. ברמת האישור הנמוכה יותר, עוסקים היועצים הרוחניים המתנדבים, בין היתר, בביקור בבתי-סוהר ובתי-חולים, בעוד שהיועצים הרוחניים ברמה הגבוהה יותר מקימים קהילות של סיינטולוגיה חדשות

במקומות שיש דרישה לכך. המבנה הרשמי הכנסייתי הכולל, דומה משהו לכנסיות הנוצריות, למרות השוני בתורה ובעיסוקים הדתיים גוף המתנדבים המשרתים מקביל משהו לגוף הדיקנות הקהילתי של הכנסייה האנגליקנית וכנסיות אחרות.

4. יב) עיקרי האמונה של הסיינטולוגיה

בספר 'טקסים של כנסיית הסיינטולוגיה המייסדת', 1966, מוסבר ש"בטקסי קהילת הסיינטולוגיה, אין שימוש בתפילות, תחינות, איומים, גינויים או נידויים. אנחנו משתמשים בעובדות, באמיתות, בהבנות שנתקבלו במדע הסיינטולוגיה". (עמ' 7) עיקרי האמונה של הכנסייה הסיינטולוגיה מקדישים תשומת-לב רבה לזכויות אנוש. עיקרי האמונה מאשרים את האמונה שבני-אדם נבראו שווים, ושיש להם זכויות לעיסוק בדתם שלהם: לחייהם שלהם; לשפיותם; להגנה על עיקרי האמונה וליצירה, הבחירה והעזרה לארגוניהם, לכנסיותיהם, ולממשלותיהם; לדבר, לכתוב, ולחשוב בחופשיות את דעותיהם... עיקרי האמונה קובעים שאין על לימוד המיינד וריפוי מחלות שמקורם הוא נפשי, להיות מופרדים מהדת, או מופנים לשטחים לא-דתיים. עיקרי האמונה מאשרים שהאדם הינו טוב מיסודו; שהוא מבקש לשרוד; שהשרדותו תלויה בו עצמו ובעמיתיו; והשגת אחווה עם היקום. כמו-כן נקבעו עיקרי האמונה "אנחנו בכנסייה מאמינים שחוקי אלוהים אוסרים על האדם להרוס את בני-מינו; להרוס את שפיותו של האחר; ולהרוס או לשעבד את נפשו של האחר; להרוס או להקטין את הישרדותם של עמיתיו של האדם או של קבוצתו. ואנחנו בכנסייה מאמינים שניתן לגאול את הרוח ושהרוח לבדה יכולה לגאול ולרפא את הגוף".

4. יג) טקסי הסיינטולוגיה

טקסי החתונה וההלוויה של הכנסייה, אם כי הם שונים מעט מהנהגים הכלליים, אינם שונים באופן עקרוני מהנהוג בחברה המערבית. טקסי "מתן השם" מוקדשים בצורה מפורשת יותר לעקרונות האמונה של הסיינטולוגיה. מטרתם היא לעזור לתטן שלאחרונה קבל גוף מסוים. האמונה היא שבזמן קבלת הגוף החדש, אין התטן מודע לזהותו, וטקס קריאת השם הוא דרך לעזור לתטן ללמוד את זהות גופו החדש, את הורי הגוף הזה, ואת הסנדקים שיעזרו ליישות חדשה זו. טקס זה הוא סוג של טקס הכוונה, בהתאמה מלאה למטאפיסיקה של הסיינטולוגיה.

5. מושגי עבודה דתית וישועה

5. א) עבודה דתית – מושג משתנה

דתות תאיסטיות – וביניהן הנצרות המסורתית – מייחסות חשיבות לעבודה דתית, הכוללת ביטוי פורמלי של הערצה לאל, ענווה, כניעה לאל, תפילה (תקשורת עם האל), הלל והודיה. תפישות עתיקות יותר של עבודה כללו קורבנות – חיות או בני-אדם – ופעולות פיוס המכוונות כלפי אל קנאי ונוקם. אולם צורות העבודה השתנו, ואופני העבודה העתיקים, שהוגדרו פעם כהכרחיים, נחשבים היום כבלתי חוקיים. מושגי העבודה משתנים בתקופתנו, הן בכנסיות המסורתיות והן בתנועות החדשות. המושג המסורתי של עבודה דתית קשור בדרך-כלל עם הצבת אל (או אלים) או אישיות שהם אובייקט העבודה והפעולות. הגדרה זו של עבודה דתית, התואמת

**5. ד) ואריאציות בעבודה דתית –
הקוויקרים**

שלישית: אפילו בתוך המסורת הנוצרית הרחבה, ענווה וכבוד אינם מוצאים ביטוי זהה לביטויים בכנסיה הקתולית או בכנסיה האנגליקנית, בה המאמינים משתחווים או כורעים, מבטאים מילות שבח, הודיה וברכה, ומבקשים על-ידי תחינה, לקבל ברכה בחזרה. בקרב הנצרות ישנן תנועות רבות הנוהגות אחרת דוגמא טובה לכך הם הקוויקרים. הקוויקרים נפגשים ברוח של כבוד, אבל לא עוסקים בפעילות של עבודת אל כגון תפילות מדוברות, שירת מזמורים או קריאת מזמורי תהלים. לעתים הם מנהלים את כלל פגישתם בשקט מוחלט.

**5. ה) ואריאציות בעבודת אל – כנסיית
המדע הנוצרי**

רביעית: בקרב המסורת הנוצרית, יש נטייה הן בכנסיות המבוססות היטב והן במגוון קבוצות שקמו אך לאחרונה, להביע את מושג האל בצורה מופשטת יותר, מאחר שמספר תיאולוגים מודרניים הגדירו מחדש את מושג האל, ולעיתים אף בטלו את רעיון האל כאישיות (ראה, סעיף 3. ג' לעיל), תפישות ישנות יותר של עבודת אל נראות עתה כאנכרוניסטיות לאנשים מסוימים. משאלי דעת קהל מגלים שחלק הולך וגדל מאותם אנשים המאמינים באלוהים, לא מאמינים באלוהים כאדם – הם מאמינים באלוהים ככוח. בתנועות הדת שקמו לאחרונה, לעיתים ישנן צורות "עבודה" שהותאמו לתפישות מודרניות יותר ומופשטות יותר של האל. דוגמא אחת לכך היא כנסיית המדע הנוצרי. מאחר שלתנועה זו, שקדמה לסיינטולוגיה בשבעים שנה, יש מאפיינים דומים לסיינטולוגיה, ומאחר שכנסיית המדע הנוצרי

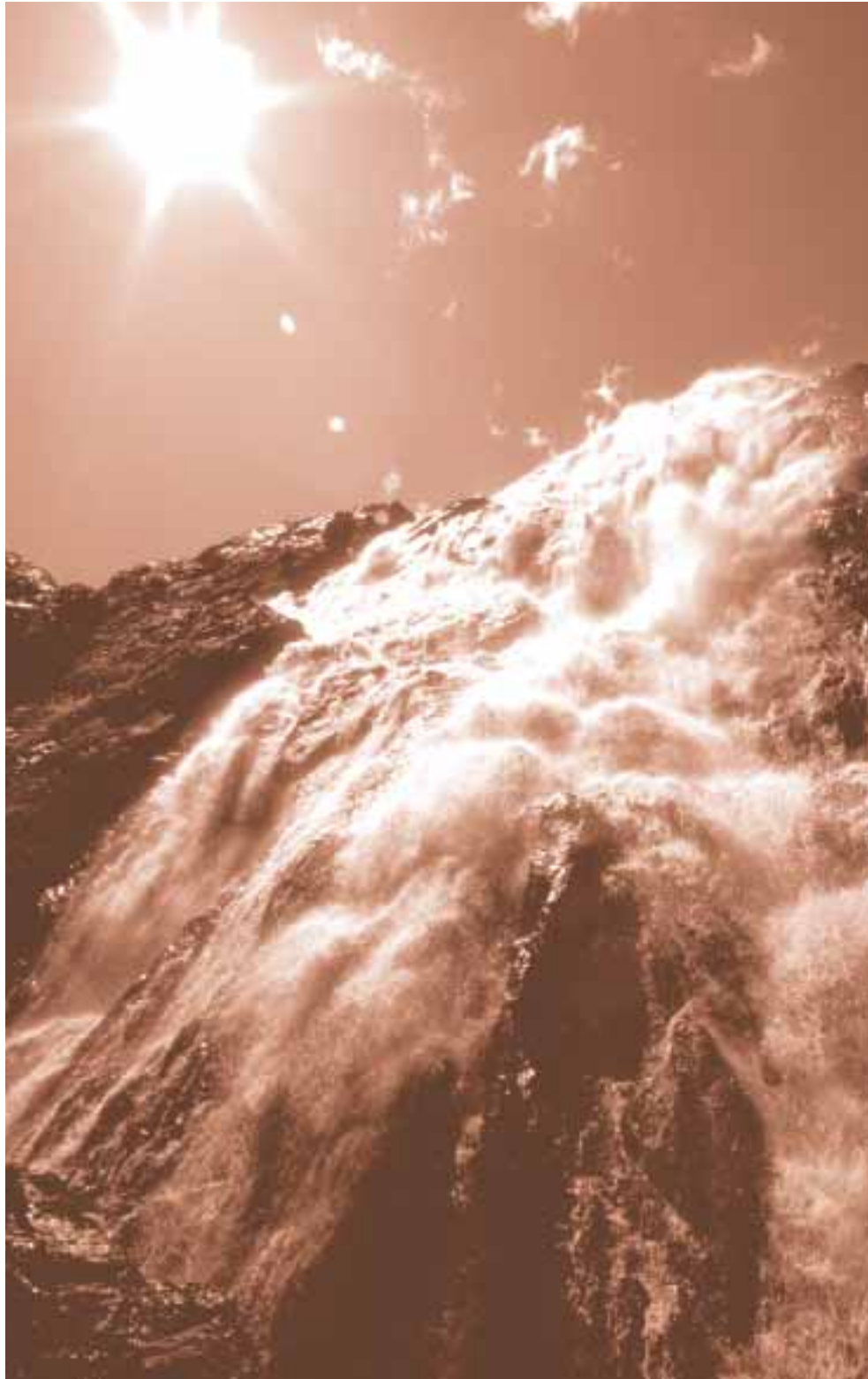
להגדרה שנעשה בה שימוש במספר תיקים משפטיים באנגליה לאחרונה, מבוססת בצורה צרה על דגם העיסוק הדתי במסורת היהודית-נוצרית-מוסלמית. אולם כפי שניתן לראות מעדויות אמפיריות, עבודה דתית במובן זה אינה מצויה בכל הדתות. וכשהיא אכן מצויה, היא מתבטאת בשינויים משמעותיים, המפורטים בחלקם להלן:

**5. ב) ואריאציות בעבודה דתית – בודהיזם
תרוואדה**

ראשית: בודהיזם תרוואדה – בצורתו הטהורה – וכן מספר דתות אחרות, אינם מציבים אל עליון, אלא חוק או עקרון מוחלט שאינו תלוי ואינו דורש הערצה, הלל, או עבודה של מאמינים. בדרך-כלל מקובל שאל אינו מהווה תנאי הכרחי לקיומה של דת, לפיכך – אם נקבל מושג זה – יש לאמץ הגדרה של עבודה דתית שהיא רחבה יותר מזו הקבועה במסורת הנוצרית.

**5. ג) ואריאציות בעבודה דתית – בודהיזם
ניצ'רון**

שנית: ישנן תנועות דתיות, הנמצאות למשל בבודהיזם ניצ'רון, השוללות ישויות עליונות, אך דורשות עבודה לחפץ כלשהו. בודהיסטים סוקה גאקאי, תנועה שיש לה כ-15 מליון מאמינים, וכ-6,000 בבריטניה, עובדת את גוהנזון שהוא, מנדלה שעליה הסמלים הויטאליים של נוסחאות האמת המוחלטת. בודהיסטים אלה מתברכים באמצעות עבודת הגוהנזון. כך, משהו הדומה למושג העבודה הדתית כגון זה המובן בהקשר הנוצרי, עשוי להתקיים אפילו כשמושג הישויות העליונה נשלל לחלוטין.

הוכרה כבר מזמן כדת, יש מקום לנתח כאן את גישתה לעבודה הדתית ביתר הרחבה. בכנסיית המדע הנוצרי, מוגדר האל כ"עילאיות", "חיים", "אמת", "אהבה", "מיינד", "רוח", "נפש". מונחים מופשטים ובלתי-אישיים אלה אינם מחייבים ביטוי של כניעה או הערצה, ואכן פעולות מסוג זה מתקיימות אך בצורה מצומצמת ביותר בטקסי כנסיית המדע הנוצרי. דעותיה של מארי בייקר אדי (מייסדת המדע הנוצרי) על עבודה דתית מיוצגות בצייטוט הבא מתוך ספר הלימוד שלה: 'מדע ובריאות, עם מפתח לכתבי-הקודש' Science and Health with Key to the Scriptures

"תפילה מדוברת נשמעת אינה יכולה לעולם לעשות את עבודתה של הבנה רוחנית... תפילות ארוכות, דעות-קדומות, ועיקרי אמונה, מקצצות בכנפי האהבה ומלבישות את הדת בצורות אנושיות. בכל מה שמתגשם, מעכבת עבודת האל את צמיחתו הרוחנית של האדם, ומונעת ממנו מלהביע את כוחו על טעויותיו. (עמ' 4-5)

"האם אתה מקיים 'ואהבת את השם אלוקיך בכל לבבך, ובכל נפשך ובכל מאודך'? מצווה זו כוללת הרבה, אפילו כניעתם של כל התחושות הגשמיות גרידא, בטוויי אהבה, ועבודת אל. (עמ' 9)

"ההיסטוריה של ישו יצרה לוח שנה חדש אשר לו אנו קוראים עידן הנצרות; אולם הוא לא ביסס שום טקסים דתיים. (עמ' 20)

"עצוב הוא שהביטוי עבודת אל, מובן עתה בדרך-כלל כעבודה פומבית וציבורית במקום עשייה יומיומית. (עמ' 40)

"אנחנו עובדים בצורה רוחנית רק כשאנחנו פוסקים לעבוד בצורה חומרית,

דבקות רוחנית היא נשמתה של הנצרות. עבודת אל באמצעות אמצעים חומריים היא עבודת אלילים. טקסים יהודיים וטקסים אחרים הם סוגים של צל עבודת האל האמיתית. (עמ' 140)

"בני-ישראל ריכזו את מחשבותיהם בחומר במהלך ניסיונם לעבוד את הרוחני. לגביהם, חומר היה מהות, והרוח היתה צל. הם חשבו לעבוד את הרוח מנקודת מבט חומרית, אך הדבר אינו אפשרי. יתכן ופנו ליהוה, אך תפילתם לא הורידה כל הוכחה לכך שהיא התקבלה, מפני שהם לא הבינו כיאות שאלוהים הוא כזה שיכול להציג את כושר הריפוי שלו. (עמ' 351)

למרות שחברי כנסיית המדע הנוצרי משתמשים ב"תפילת האל" בקהילותיהם, מתורגמת תפילה זו למספר אימרות בהתאם לתורתה של אדי. תפילה דוממת בכנסיית המדע הנוצרי היא אישור "אמיתות" לא תחינה, אלוהים הוא "עקרון" שיש להגשים אותו, לא "ישות" שיש לפייסה. לפיכך, עבודת האל בכנסיית המדע הנוצרי שונה בצורתה, אווירתה וביטוייה מעבודת האל בכנסיות המסורתיות.

5.1) עבודת אל המוגדרת על-ידי מטרותיה, לא על-ידי צורותיה

ההערות שנזכרו לעיל, על הווריאציות של עבודת הקודש משקפות את הצורך – אם לוקחים בחשבון את כל הראיות האמפיריות – בהגדרה מקיפה יותר של פולחן מאשר זאת שהינה מוגבלת להנחות היסוד של מסורת דת מסוימת. הצורות המסורתיות בכנסיות הנוצריות אינן ממצות את כל האופנים והווריאציות

שבהם מתקיימת עבודת אל אפילו בתחום הכנסיות הנוצריות עצמן. יש להבחין בין צורות חיצוניות של עבודת אל (שעשויות להיות ספציפיות למקום, אזור, או לאום).

לבין המטרות של עבודת האל, שניתן לייצגן כאוניברסליות. המטרה של עבודת האל היא לבסס קשר בין המאמין לבין המוחלט העל-טבעי (ישות, עצם, חוק, עקרון, מימד, "בסיס ההוויה", או "עניין") בכל דרך שהמוחלט נתפש על-ידי הגוף הדתי אליו משתייך המאמין, תוך צפייה להשגה מוחלטת של גאולה או הארה ההדגשה שהמאמין המגדיר את עבודת הדת, הוא מטרת העבודה הדתית, ולא אופניה, מגלה ומבהירה את היחסיות התרבותית של הצורות השונות של עבודת האל. ברגע שעבודת אל מוגדרת בהתייחסות למטרותיה, ניתן להבין תפישות שונות של המוחלט החל מאלילים וכלה בחוק טרנסצדנטלי. לפיכך, עבודת אלילים היא עבודת ישות עריצה המעניקה חסדים או מענישה ופוגעת. עבודת אל מאונס מדגישה דווקא את הקשר אתו, את האמון בו, אך גם את התלות בו. עבודת מושגים מתוחכמים יותר של היישות העליונה מפחיתה בערך הפגיעות הרגשית של האל, ומדגישה את החיפוש אחר ההרמוניה של הסדר בהתאם לעקרונות מוסריים כלליים יותר. עבודת אמיתות מוחלטות ומופשטות לגמרי-כחוק או מימד, נוטה להתרכז בהפצת הידע, השגת הארה והגשמת הפוטנציאל האנושי במלואו. כל המטרות המסוימות והשונות האלה עשויות להראות כחלק משאיפתו של האדם לגאולה, בכל צורותיה. הערצת המוחלט, עבור "בסיס ההוויה" של האדם, היא תאורה אשר יהא, היא מאפיין כללי של כבוד ועניין בחיים שאינם תלויים

5.2) ירידת קרנו של האופן הפיזי של עבודת הדת

חברות בהן קיימות דתות רבות המבקשות להכיר בריבוי הדתות שבהן, חייבות להגדיר את מושג עבודת האל במושגים מופשטים. הנטייה העכשווית והמתמשכת בדתות היא השימוש בביטוי מופשט ואוניברסלי יותר. הדבר נכון לא רק לגבי התיאולוגים העיקריים ולגבי הכמורה, אלא גם ברור לגבי רבות מתנועות הדת החדשות. בעידן המדעי והטכנולוגי, יש נטייה להבין את תפישת האל או את תפיסתו המוחלט של האדם במונחים תואמים יותר להתנסות מדעית וטכנית, למרות שסוג שפה וסוג הגדרה זה עומד בניגוד לתדמית הפיזית שהיתה אופיינית בעבר לצורת הביטוי הדתי. קיימת נטישה עקבית של האופן הפואטי של עבודת האל, לא רק בתנועות הדת החדשות, אלא גם במה שנקרא הכנסיות המסורתיות, כפי שנראה ברפורמות הליטורגיות של הכנסייה הקתולית החל בוואטיקן II, והחלפת ספר התפילה המסורתי בכנסייה האנגלית בצורות ביטוי פרוזאיות, מדוברות ועממיות יותר. מלבד כנסיות אלה, בתנועות שאינן מזכירות כל התחייבות לכיבוד המסורת, יצירתה של שפה חדשה וצורות ליטורגיות חדשות זכתה לחירות גדולה עוד יותר. בין התנועות האלה נמצאת הסיינטולוגיה.

5.3) תקשורת כעבודת אל

הסיינטולוגיה מציגה מושג מופשט לחלוטין של הישות העליונה כ"דינמיקה

השמינית". הסיינטולוגים שואפים להרחיב את מודעותם ואת הבנתם כך שיכללו את כל מימדי ההווה, עם המטרה לעזור, ולהיות חלק מהישרדותה של הישות העליונה או האינסוף. הסיינטולוגים מעריצים את החיים, ומכירים באלוהים כבסיס ההווה המוחלט, אולם הכרה זו אינה כוללת צורות התנהגות ספציפיות הדומות לפעולות הנחשבות כ"עבודת אל" בכנסיות הנוצריות המסורתיות. הסיינטולוגיה היא תנועה המאחדת אנשים שבאים מרקעים דתיים שונים. הסיינטולוגיה מדגישה תפישות חדשות של בריאה ויצירה, משמעות חדשה לחיים ולגאולה. תורת הסיינטולוגיה מסתמכת על יותר ממסורת דתית גדולה אחת, וכן על מגמה מדעית רחבה. מתאים לפיכך שהסיינטולוגיה תציג את התיאוריות שלה במונחים מופשטים ואוניברסליים, ותפישת עבודת האל שלה מתיישבת עם השקפות אלה. העמדה הכללית הובאה "בסיינטולוגיה אנחנו עובדים במונחי תקשורת. העובד בצורה יעילה הוא זה המחשיב את עצמו כבעל יכולת לגשר על המרחק לתקשר עם הישות העליונה" (סיינטולוגיה כדת).

מהות הסיינטולוגיה היא הבנה באמצעות תקשורת – תקשורת עם עברו של התטן ותקשורת עם הסביבה, ובמובן זה ניתן להשוות תקשורת זו לתקשורת המתקיימת בעבודה הנוצרית, התקשורת שהאדם שואף לה עם האלוהות בתפילה ובטקסי לחם-הקודש וסעודת ישו, כשעל-פי הניסוח

המסורתי של הכנסייה המאמין מתנהג כ"קומוניקאנט" – האדם המבקש תקשורת עם אלוהיו. המטרה בשני סוגים אלה של תקשורת היתה דומה במידה רבה – טהרת הפרט ושקום נשמתו כחלק מתהליך הגאולה ארוך-הטווח. בסיינטולוגיה ישנם שני סוגי תקשורת – אודיטינג והכשרה. אודיטינג מתקיים כתקשורת אישית בין הפרט לבין עברו (כתטן), באמצעות האודיטור והאי-מיטר; אך באופן מהותי תהליך זה הוא תהליך של הבאת הפרט לקשר טוב יותר עם העצמי האמיתי והמקורי שלו; ובמובן זה מבקש התהליך לשים אותו בקשר עם מציאות רוחנית בסיסית.

הסיינטולוגיה היא תנועה הכוללת אנשים מרקע דתי שונה, אשר מדגישה תפיסה חדשה לבריאה, למשמעות החיים ולישועה.

ההכשרה בכתבי הסיינטולוגיה היא תקשורת עם אמיתות היסוד ועם בסיס הקיום. באמצעות הבנה מורחבת, שואף הפרט לתקשר טוב יותר עם העצמי הבסיסי שלו, עם אחרים ועם החיים בכלל. גם בפעולות אלו ישנם מרכיבים האופייניים לעבודת אל, גם אם בהקשר מודרני זה לא קיים עניין בפעולות כגון הערצת האל, בצורות פיוס מיושנות ובנהלי תחינה עתיקים.

5. ט) מטרת ההישרדות של הסיינטולוגיה

מונח המפתח המגלה את מטרת הטקסים המנוהלים בכנסיית הסיינטולוגיה הוא "הישרדות", מונח החוזר ונשנה בהדגשה בספרות של הסיינטולוגיה. מושג ה"הישרדות" אינו אלא מלה מודרנית נרדפת למונח הדתי העתיק "גאולה" או "ישועה", וגאולה היא

מטרתה הראשונית של עבודת האל בכל הדתות, כשביסוס הקשר בין האל בעל העוצמה לבין המאמין התלוי בו מבטיח להביא לתוצאות בהפחתת או ביטול התנסויות רעות ולא-נעימות, והכפלת ההטבות המגיעות לשיא ביטוין בשיפור המתמשך של החיים. הסיינטולוגיה עוסקת בגאולת התטן, שחרורו משעבוד החומר, אנרגיה, מרחב וזמן, ובהקשר לגאולה הקרובה יותר, ביכולתה להתגבר על נכויות גופניות ועל תהפוכות חיי היומיום. התטן, כמהות על-אנושית, או כנשמה, היה קיים לפני הגוף הפיסי, והוא עתיד להישרד אחריו. הישרדות זו קשורה לבסוף בהישרדות הדינמיקה השמינית, היישות העליונה; ושירותי הסיינטולוגיה של אודיטינג וההכשרה, מיועדים להגביר את המודעות לגבי מציאות מוחלטת זו. העיסוק של סיינטולוגיה הוא הזדמנות למאמינים לחדש ולחזק את הכרתם בעל-טבעי. במובן הרחב שסקרנו לעיל, זוהי הזדמנות לעבודת אל ולהארה אישית.

5. י) אודיטינג והכשרה

לב הפעילות של הסיינטולוגיה נמצא באודיטינג ובהכשרה אלו הם האמצעים המובילים לגאולה רוחנית. רק באמצעותם יכול התטן – כלומר האדם, הפרט – להיות לבן-חורין ולהשיג את המצב הרוחני של היותו "גורם" ושולט על החיים ועל העולם החומרי. האודיטינג יוצר התמודדות בין הפרט לבין עברו הכאוב עמוס הטראומות; ועוזר לו לבסס שליטה על החיים ושחרור מדחפים לא רציונאליים של המיינד הראקטיבי. ניתן לומר שבתהליך האודיטינג, מתחיל הפרקליר את מסע החיפוש אחר הגאולה, שהטבותיה הולכות ומתווספות עד למצב שבו התטן פוסק

מלהיות "מעורבל" מהתנאים החומריים של המאח"ז. למרות השוני בצורות החיצוניות ובפרטים התורתיים, מסע חיפוש רוחני כזה שבסופו המוחלט מצפה הגאולה, הוא העניין העיקרי של כל דתות העולם המתקדמות. ההכשרה מיועדת לתקשר חכמה לכל אדם המבקש הארה, וכן לאנשים שעוסקים בעזרה לזולת במאמציהם להגיע לישועה. הנחת היסוד של תהליכים אלה היא הדרישה שהפרט יתמודד עם התנסויות עברו הכאובות, ויתגבר על הנטייה להאשים אחרים בכשלונותיו. הכשרה לצורך זה מושגת באמצעות סדרה של קורסים מדורגים באופן הירארכי, ובהם לומד התלמיד ומתרגל את טכניקת האודיטינג עד כדי שלמות. ההנחה היא שברגע שהושגה רמה מתאימה, יכול האדם להיות אודיטור יעיל לכל פרקליר. ההכשרה מאורגנת כתוכנית אינטנסיבית, וכל אדם שזכה לראות את החוויה העמוקה שעוברים אנשים בקורסי ההכנה כפי שראיתי אני בביקורי בכנסיית הסיינטולוגיה באחוזת סיינט-היל, אינו יכול אלא להתפעל מהמסירות ומהדבקות שהופגנו בצורה אחידה על-ידי התלמידים, מסירות ודבקות שהם, כמובן, התחייבויות דתיות.

6. הסיינטולוגיה ודתות אחרות

6. א) הדומה בין הסיינטולוגיה לדתות אחרות

הסיינטולוגיה שונה באופן מהותי מהכנסיות הנוצריות המסורתיות והכתות שפרשו מהן בענייני אידיאולוגיה, עיסוק וארגון. אולם אם נאמץ השקפה רחבה, השקפה שמתחייבת בחברה רבת-תרבות ורבת-דתות, נראה שמקומה של

הסיינטולוגיה קרוב מאד למקומותיהם של תנועות אחרות שאין ערעור על עובדת היותן דתות. מבחינה אידיאולוגית, דומה הסיינטולוגיה מאד לאסכולת הסאנקיה של הבודהיזם. בפעילות הקהילתית שלה, שהיא הרבה פחות ריכוזית מאשר בתנועה הנון-קונפורמיסטיים, יש בכל-זאת נקודות דגש שאינן שונות מאלה של המוסדות הנון-קונפורמיסטיים. מטרות הגאולה של הסיינטולוגיה הן מטאפיסיות במפורש, והן דומות מבחינות מסוימות למטרות כנסיית המדע הנוצרי.

6. ב) חברות כפולה

מאפיין ייחודי של הסיינטולוגיה הוא שחבריה אינם נדרשים לזנוח את שאר האמונות הדתיות והקשרים הדתיים עם הצטרפותם לסיינטולוגיה. ניתן להסיק ממאפיין זה שהסיינטולוגיה הסתפקה במעמד של מערכת אמונות ועיסוקים נוספת או חליפית, אך למעשה אין מקום למסקנה כזו. שוחחתי עם בכירי הכנסייה וכן עם חברי כנסיה בודדים על אספקט זה של הסיינטולוגיה, ותגובתם היתה שבעוד שבלעדיות אינה נדרשת, למעשה היא אכן מתקיימת. על-פי הסיינטולוגים שאיתם דיברתי, ככל שמעורבותו של האדם הולכת ונעשית עמוקה יותר בסיינטולוגיה, בדיעבד הולכת ופוחתת התעניינותו בדתו הקודמת. לדוגמה, על פי ניסיוני, יהודי שנעשה סיינטולוג עשוי להישאר קשור ליהדות מסיבות תרבותיות, ועשוי לחגוג את החגים היהודיים עם משפחתו וחבריו, אולם הוא או היא לא ישמרו מצוות ולא יאמינו בתיאולוגיה היהודית. מנקודת מבטי כחוקר, הסבר זה נראה נכון. הסיינטולוגים רואים בדתם דת מלאה הדורשת התמסרות מלאה של חבריה. יתרה מכך, בעוד שאופייני למסורת היהודית-נוצרית-מוסלמי

לדרוש התחייבות דתית בלעדית ולא לקבל חברות דתית כפולה, דרישה זו אינה מאפיינת את כל הדתות בעולם. אין דרישה מסוג זה ברוב סוגי ההינדואיזם והבודהיזם. בודהא לא אסר על עבודת האלים המקומיים. להינדואיזם יש סובלנות ביחס להשתייכות דתית אחרת. בפרט, מספר גדול של אנשים מחשיבים את עצמם הן בודהיסטים והן שינטואיסטים. הסימביוזה של הדתות היא תופעה ידועה ביותר, ובמידה מסוימת היא מאפיינת את הנצרות (לדוגמה, בסובלנותם של מספר בישופים אנגליקנים לגבי ספיריטואליזם או פנטקוסטליזם, אם-כי מערכות אמונה אלו לא אומצו רשמית על-ידי הכנסייה האנגליקנית). העובדה שהסיינטולוגיה אימצה עמדה שונה מהמקובל בנצרות המערבית בנוגע להשתייכות דתית כפולה או מרובה אינה סיבה מספקת למנוע ממנה מעמד של דת.

6. ג) מרכיבים אקזוטרם ואזוטרם בסיינטולוגיה

התדמית הציבורית של הסיינטולוגיה אינה מתאימה לסטראטיפ כללי של דת. ניתן לסווג את ספרות הסיינטולוגיה לספרות אקזוטריה כללית המופצת בהרחבה, לבין ספרות אזוטריה. הספרות האקזוטריה עוסקת בעיקר בעקרונות היסוד של המטאפיסיקה של הסיינטולוגיה, ובישומם המעשי של עקרונות אלו על-מנת לעזור לאנשים להתמודד עם בעיות התקשורת והקשר שלהם, וכן לעזור לחיזוק כיוון חיים אינטליגנטי, רציונאלי וחיובי. הספרות האזוטריה, שהפצתה מוגבלת רק לתלמידי הסיינטולוגיה מתקדמים, מציגה הן פירוט מלא של המטאפיסיקה של הדת, והן טכניקות אודיטינג מתקדמות יותר. הספרות האזוטריה מפרטת את תיאורית התטה

(המחשבה הראשונה של הרוח), מתארת את הידרדרותה של התטה כתוצאה ממעורבותה ביקום החומרי של חומר, אנרגיה, מרחב וזמן בתהליך החיים הקודמים; מציינת דרכים בהם יכול אדם להשיג – או בלשון מדוייקת יותר, להחזיר לעצמו את כושרו העל-טבעי. ההנחה היא שרק סיינטולוגים מתקדמים מסוגלים לתפוש את חשיבות חשיפה זו של מערכת האמונה, ולהבין בצורה מלאה את הרמות הגבוהות יותר של תהליכי האודיטינג המפורטים בספרות האזוטריה.

בעצם קיומו של הבדל בין ספרות אקזוטריה לספרות אזוטריה אין הסיינטולוגיה שונה מדתות אחרות. תנועות נוצריות מסוימות מקיימות הבחנה בין תורות ועיסוקים בסיסיים לבין תורות ועיסוקים מתקדמים בהתבסס על העקרונות שביטא ישו, "הייתי רוצה לומר לכם עוד דברים רבים, אבל אינכם מסוגלים להבינם עדיין" (עדות יוחנן טז' יב'), וכן על-ידי השליח פאולוס שהבדיל בין מזון של "בשר קשה" למאמינים הותיקים לבין מזון של "חלב" לתינוקות (איגרת פאולוס השליח הראשונה אל הקורינתים ג'-אג'); ואגרת אל היהודים המשיחיים ה'יב'-ד'). המסורת הגנוסטית הכללית בשולי הנצרות התחייבה מפורשות לשמר את התורות האזוטריה, ותנועות עכשוויות המסווגות לעיתים על-ידי החוקרים כ"כתות מהסוג הגנוסטי" מקיימות בדרך-כלל הבחנה כזו. דוגמה לכך היא כנסיית המדע הנוצרי, שבה התורות הכלליות נלמדות על-ידי הכל, אך בנוסף ישנם נושאים מיוחדים שאותם לומדים רק אנשים המבקשים להיות חברים מוכרים של הדת על-ידי מורים מיוחדים בכיתות מיוחדות, ותוכן תורות אלה הוא סודי. לטקסים המיוחדים של הכנסייה המורמונית מתקבלים רק מורמונים מן

המניין המקבלים אישור מהבישוף שלהם: אישור המצייין, בין היתר, שהם ממלאים את התחייבותם להפריש מעשר מהכנסתם לכנסייה: מי שאינו עומד בתנאים אלה אינו מורשה בטקסים אלה. הפנטקוסטליסטים, הקרובים לזרם המרכזי של הנצרות הפרוטסטנטית, מפרסמים לעיתים את המשמעות המלאה של תורתם ועיסוקיהם כ"תשורת הרוח" רק בטקסים מיוחדים, ולא באותם טקסים המיועדים למשוך את הקהל הרחב הלא-פנטקוסטליסטי. ההצדקה להבחנה זו היא גם עקרון חינוכי – חומר מתקדם נגיש רק לאלה שעברו הדרכה מוקדמת ובסיסית המאפשרת להם לעכל רמות הוראה גבוהות יותר. עמדה זו ננקטה על-ידי הסיינטולוגיה שתורתה דורשת מהתלמיד ריכוז ומאמץ שיטתי.

7. יישום סמני הדת לסיינטולוגיה

7. א) ביטול הדעה הקדומה

ישנם מספר קשיים בולטים בהערכת תנועות דת חדשות. אחד מהם הוא שברוב החברות, קיימות הנחות-יסוד ביחס לדת שהינן חבויות והן מעניקות חשיבות יתרה לעתיקות ולמסורת. השימוש בשפה דתית ובביטויים דתיים מוצדק לעיתים על-ידי התייחסות ישירה למסורת. חידושים בענייני דתות אינם מתקבלים בקלות. בעיה שניה היא העמדה הנורמטיבית החזקה של האורתודוכסיה במיוחד במסורת היהודית-נוצרית-מוסלמית האוסרת סטיות, והמשתמשת בשפת גנאי לתארם ("כת", "סטייה", "לא-קונפורמיסטים" וכו') בעיה שלישית נרמזה בפסקאות הקודמות, והיא שקשה במיוחד למי

שהתחנך בחברה מסוימת וגדל במסורת דת מסוימת להבין את מערכות האמונה של אחרים, להבין ולהרגיש את שאיפותיהם הדתיות, ולהכיר בלגיטימיות של דרכי הבעתם. רעיונות דתיים מכילים הנחות-יסוד תרבותיות מסוימות, ואלה מערפלות את הראיה. אולם בנסיון לתאר ולנתח נתונה כתנועת הסיינטולוגיה, יש להכיר במכשולים אלה ולהתגבר עליהם. אין פירושו של דבר שכל המבקש להבין מערכת של רעיונות דתיים חייב לקבלם כאמיתיים, אלא שיש לתת כבוד מתאים לאמונותיהן של אותן דתות אחרות.

7. ב) סיכום ביניים

הדיון לעיל היה בהכרח ארוך ורחב-יריעה, וכלל בדרכו ניתוחים של תנועות דתיות אחרות, סקירה של ספרות הסיינטולוגיה וספרות אקדמית על הסיינטולוגיה. ההשלכות ההיסטוריות, תורתיות, עיסוקיות, ארגוניות ומוסריות של הסיינטולוגיה נסקרו בקצרה תוך הדגשה מיוחדת של אותם צדדים הנמצאים במוקד מאמר הערכה זה הבורח את מעמדה הדתי של הסיינטולוגיה. הערכה זו, שבה הובאו שיקולים מרכזיים רבים, טוענת שהסיינטולוגיה היא דת אולם מאחר שניסינו (בסעיף 2. א' לעיל) להעריך במושגים כלליים ומופשטים את אותם מאפיינים ופונקציות הנמצאים ברוב הדתות, ולפיכך גם יש סבירות גדולה שיהיו בכל מערכת דתית, יהיה מתאים ליישם דגם זה כאבן-בוך לגבי טענת הסיינטולוגיה למעמד דת. ישנם שינויים רבים ביותר בין מערכת המונחים שבהם משתמשת הסיינטולוגיה, לבין התנאים שמציב הדגם, אולם הוא הדין לגבי רבות אם לא כל התנועות הדתיות. אף-

על-פי-כן, אם נאפשר את השימוש במושגים כלליים ומופשטים – נוכל להבין, ללא קושי וללא בסיס למחלוקת – את המידה בה תואמת הסיינטולוגיה לרשימת התנאים הנדרשים לדת שהצגנו כאן.

7. ג) הסיינטולוגיה לאור סמני הדת

נשווה עתה את מאפייני הסיינטולוגיה עם רשימת מלאי תנאי הסבירות של התכונות והפונקציות של הדת כפי שהוצגו (בסעיף 2. א. לעיל) נציין תחילה את אותם פריטים שבהם ישנה התאמה מלאה או התאמה מסוייגת; פריטים שבהם יש אי-התאמה, או אי-התאמה מסוייגת, וכן מקרי ביניים.

א) התנאים הם עוצמות הקיימות מעל ומעבר לתפישת החושים הרגילה. יש לציין שהסיינטולוגיה מאשרת את קיומה של ישות עליונה. התאמה. ב) הסיינטולוגיה טוענת שהתנאים יצרו את הסדר הטבעי התאמה. ג) התנאים מאכלסים גופות אנושיים) פירושה של טענה זו היא שמעורבותם הולכת ונמשכת בעולם החומרי. התאמה. ד) התנאים פעלו לפני תחילתה של ההיסטוריה האנושית, ונטען שהם יצרו את היקום הפיסי והם מאכלסים גופות לצורך תענוגם, לצורך זהותם, ולצורך המשחק שהם משחקים. מטרה זו אינה מטרה מוגדרת, והיישות העליונה בסיינטולוגיה אינה מיוצגת כבעלת מטרה מוגדרת. התאמה מסוייגת. ה) פעילותם של התנאים זהה לפעולתם של בני-אנוש. חיו העתידיים של התטן יושפעו בצורה משמעותית בכך שהוא ישוחרר מכבלי המיינד הראקטיבי, בנוסף להשפעה המשמעותית של תהליך זה בחיים הנוכחיים. התאמה. ו) אודיטינג והכשרה הם האמצעים בהם יכול אדם להשפיע על גורלו בחיים אלה בוודאות, וכן בחיי הגופות שהוא יאכלס בעתיד. התאמה. ז)

טקסים כמערכות סמלים במובן המסורתי של עבודת דת (לדוגמא, טקס לחם-הקודש בצרות הקתולית). הם מינימלים ופשוטים ביותר בסיינטולוגיה, בדומה לטקסי הקוויקרים, אולם הם אכן קיימים. אם נאמץ בהקשר זה עמדה שמרנית, נוכל לראות בפריט זה כמקרה ביניים. ח) אין בסיינטולוגיה פעולות מפייסות (לדוגמא, קורבנות או סיגופים) הפרט הוא זה המבקש חכמה והארה. אי-התאמה. ט) אין

כמעט בטווי דבקות, תודה, כניעה וציות גורמים על-טבעיים, מלבד טקסי מעבר המצווים בסיינטולוגיה. אי-התאמה. י) למרות שיש לסיינטולוגיה שפה מובחנת המספקת אמצעים לחיזוק ערכי הקבוצה הפנימיים, ולמרות שכתבי ל. רון האברד ותורתו נחשבים כמקודשים במובן העממי של המלה, אין

בהתייחסות זו התאמה למובן הטכני של המקודש המוגדר כ"דברים מופרדים ואסורים". אי-התאמה. יא) חגיגות או תעניות צבור אינן תכונה חזקה של הסיינטולוגיה, אולם בשנים האחרונות פיתחה התנועה מספר טקסי זכרון, כולל חגיגות יום-ההולדת של האברד, חגיגות לציון יום הווסדות ההתאחדות הבינלאומית של הסיינטולוגים, ויום לציון הקדשתם של האודיטורים. התאמה מסוייגת. יב) הסיינטולוגים עוסקים במספר מצומצם יחסית של טקסים קולקטיביים, אולם תורת התנועה מספקת עולם מלאה, ובכך היא מושכת חברים לתחושת אחווה וזהות משותפת. התאמה מסוייגת. יג) הסיינטולוגיה אינה דת של מוסר גבוה, אולם העניין במוסר ספציפי של סיינטולוגיה צמח ככל שהנחות היסוד המטאפיזיות הלכו התגשמו. החל בשנת 1981 נוסחו בבהירות ציפיותיהם המוסריות של הסיינטולוגים; כללי מוסר אלו דומים לעשרת הדברות,

**ברור לי
שהסיינטולוגיה
היא דת לכל
דבר וכך יש
להתייחס אליה.**

ומבהירים במיוחד את העניין ארוך-הטווח בהפחתת "מעשי-עבירה" (פעולות מזיקות). תורות המיינד הראקטיבי ותורות לגול הנשמות מאמצות מגמות אתיות הדומות למגמות האתיות של הבודהיזם. התאמה. יד) הסיינטולוגיה מדגישה את רצינות המטרה, התחייבות מתמשכת ונאמנות לארגון ולחבריו. התאמה. טו) תורת לגול הנשמות בסיינטולוגיה עונה בצורה מלאה על תנאי זה.

המיינד הראקטיבי המצטבר פוגע בתטן, וניתן להפחית פגיעה זו על-ידי יישום תורת הסיינטולוגיה. התאמה. טז) בסיינטולוגיה ישנם בעלי תפקידים המשמשים בעיקר כ"יועצים רוחניים" (אודיטורים) וחלק מהם גם עובדי דת שתפקידם להציג את התורה ולהנהיג את הקהילה. אודיטורים, מפקחי קורסים ויועצים רוחניים (למעשה, כל אנשי הסגל) מבקשים להגן על תורות הסיינטולוגיה ועיסוקיה – אי טהרה, ומבחינה זו ניתן לראותם כמשגיחים התאמה. יז) האודיטורים, מפקחי קורסים ויועצים רוחניים פועלים בשכר. התאמה. יח) לסיינטולוגיה יש גוף של תורה מטאפיזית המציע הסבר למשמעות החיים ומטרתם, ותיאוריה מפותחת של פסיכולוגיה אנושית, וכן הסבר על מקור ותפקוד היקום הפיסי. התאמה. יט) הלגיטימיות של הסיינטולוגיה הינה היצירה של התגלות על-ידי מקורותיו העצמיים של ל. רון האברד, הם כוללים אזכורים של חכמות עתיקות מהמזרח-הרחוק, אך נטען שרובה ככולה תוצאת מחקר. עירוב זה של משיכה למסורת, כאריזמה ומדע נמצא בתנועות דת מודרניות אחרות, ובמיוחד בכנסיית המדע הנוצרי. התאמה מסוייגת. כ) הטענות לאמיתות חלק מתורת הסיינטולוגיה אינם בתחום הבדיקה האמפירית, אולם נטען שאת יעילות האודיטינג ניתן להוכיח באופן

7. ה) הסיינטולוגים רואים את אמונתם כדת

אין להרשות לשימוש ברשימת הפריטים שלעיל ליצור רושם שהממצאים המוצגים במאמר זה נסמכים על טיעונים רשמיים או מופשטים בלבד. רשימת הפריטים של תנאי סבירות היא בסיס שבעזרתו ניתן להעריך ראיות אמפיריות – כלומר התנהגות נצפית. לסיינטולוגים רבים יש תחושה חזקה מאד לגבי התחייבותם הדתית. הם רואים באמונתם ובעיסוקיהם דת; וסיינטולוגים רבים מציגים רמות התחייבות גבוהות הרבה יותר לדתם יחסית למאמינים של כנסיות מסורתיות. במובן זה, מתנהגים רבים מהסיינטולוגים כחברים בכתות נוצריות המתחייבים בצורה אינטנסיבית יותר לדתם מאשר רוב המאמינים בדתות ובכנסיות ישנות ומבוססות. כסוציולוג, אני רואה בסיינטולוגיה מערכת אמיתית של אמונה ועיסוק דתי המעוררת במאמיניה התחייבות עמוקה וכנה.

7.1) שני עכשווי בדת

ציינו שכל הדתות עברו תהליך התפתחות – הדתות משתנות במשך הזמן. גם מושג הדת לכשעצמו עובר שנוי תמידי. כמוצר חברתי, אופייה וגוניה של הדת מושפעים מהחברה בה מתפקדת הדת, ותנועות הדת החדשות מאופיינות בתכונות שלא נמצאו בתנועות הישנות יותר (לפחות בזמן היווסדן). התפתחויות חדשות בדת כיום מעידות בבירור שיש פחות עניין במה שמיוצג כמציאות אובייקטיבית, ועניין גדול יותר במציאות סובייקטיבית וברווחה פסיכולוגית; לפיכך יש פחות עניין בצורות מסורתיות של עבודת הדת, קיים עניין רב

מעשי. מטרת הסיינטולוגיה תלויות באמונה בצדדים המטאפיסיים של התורה, אף אם נטען שהאמצעים ניתנים לבדיקה האמפירית. הסכמה מסוייגת.

7.2) סקירת ההשוואה

תוצאתה של ההערכה לעיל של הסיינטולוגיה לאור רשימת הפריטים של תנאי הסבירות לדת היא אחת-עשרה פריטי הסכמה, חמישה פריטי הסכמה מסוייגת, שלושה פריטי אי-הסכמה, ופריט אחד שלא ניתן היה לקבוע את מעמדו. לא ניתן כמובן להניח מראש שלמאמינים שונים אלו ולפונקציות השונות יש משקל שווה, ולפיכך אין להשתמש בשקלול המספרי מכיוון שהוא מהווה בסיס מכני מדי להערכה. פריטים מסויימים – לדוגמא, קיומו של גוף מומחים בשכר – למרות שהוא אופייני לדתות, אינו מוגבל לדתות, ולכן יש לשקלל אותו במידת חשיבות פחותה לשאר הפריטים. בדומה, ניתן לראות במרכיב הפיוס האופייני לדתות רק מאפיין לוואי לתבניות תלות כמו-מאגיות מוקדמות יותר, שמהם אירגונים דתיים שנוסדו לאחרונה שיחררו את עצמם. בעוד רוב המסורות הדתיות ממלאות תנאי סבירות אלה, דתות רבות ומוכרות אינן תואמות לחלק מהם. ציינו זאת לגבי הקוויקרים בנוגע לעבודת הדת, ולגבי כנסיית המדע הנוצרי בנוגע ללגיטימציה. הכנסייה האוניטרית גם היא חסרה מספר מהתנאים – עבודת דת, קידוש לפי מסורת הדת, מושגים מסורתיים של חטא וחסד, ויתכן שגם משמעות תורתם המטאפיסית. דת הנוצרים-דלפינים והקוויקרים אינה עומדת בתנאים הנוגעים למומחים דתיים בשכר.

יותר ברכישת ודאות (שגם היא צורה של גאולה). ממקורות אחרים השונים מהנוחות המוצעת על-ידי אל מושיע ורחוק. עלינו לצפות שדגש זה יהיה ברור יותר ברשימת הפריטים של תנאי הסבירות לדת שבה השתמשנו כדגם ההשוואה במאמרנו. דגם זה משקף את מה שנמצא כחיוני בדת אולם מקורו בעיסוקים עתיקים דתות חדשות יותר – אפילו דתות ישנות כדתות הנצרות

הפרוטסטנטית הוותיקות – אינן תואמות לכל המרכיבים האלה הן משקפות את המאפיינים של תקופת התפתחות מסוימת בה הן נוסדו. לפיכך עלינו להתיר לתנועות החדשות שלא יתאימו לכל הפריטים בדגם ההשוואה שלנו (שאינו תלוי בתקופה יחסית) אם ניקח את כל המרכיבים בחשבון, ברור לי בתום לב שהסיינטולוגיה היא דת, ויש להתייחס אליה ככזו.

בריאן רונאלד ווילסון

אודות המחבר:

בריאן רונאלד ווילסון הינו מרצה בכיר (Reader Emeritus) בסוציולוגיה, אוניברסיטת אוקספורד. בנוסף לכך, משנת 1993-1963 היה עמית במכללת All Souls ואף נבחר כעמית בכיר, ב-1993 במשך יותר מ-40 שנה הוא ניהל מחקר לתוך תנועות דת הנמצאות במיעוט בבריטניה ובארה"ב, גאנה, קניה, בלגיה, יפן וארצות אחרות. עבודתו עירבה קריאת פרסומים של תנועות דת אלה, ובכל הזדמנות אפשרית, התרועעות אישית עם חבריהן; בפגישותיהם,

בפעילויות הדת השונות ובבתייהם. עבודתו גם היתה כרוכה בלמידה ומחקר של עבודות של חוקרים אחרים בתחום.

בבעלותו התארים הבאים; תואר ראשון במדע וכלכלה, ד"ר לפילוסופיה של אוניברסיטת לונדון, תואר שני של אוניברסיטת אוקספורד. ב-1984, הכירה אוניברסיטת אוקספורד בערך עבודת מחקרו ובפרסומיו והעניקה לו את תואר הכבוד של ד"ר לספרות. ב-1992, האוניברסיטה הקתולית של לובין, בלגיה העניקה לו תואר כבוד מיוחד על עבודתו (Honoris Causa ב-1994),